BRÂNCUŞI – TITULESCU

Suflete pereche

Àmes soeurs

Soul mates

BRÂNCUŞI – TITULESCU

Ediție trilingvă
Édition trilingue
Three languages edition

Târgu Jiu

2012

Editor
Fundaţia Europeană Titulescu

Lucrare apărută cu sprijinul
Consiliului Judeţean Gorj

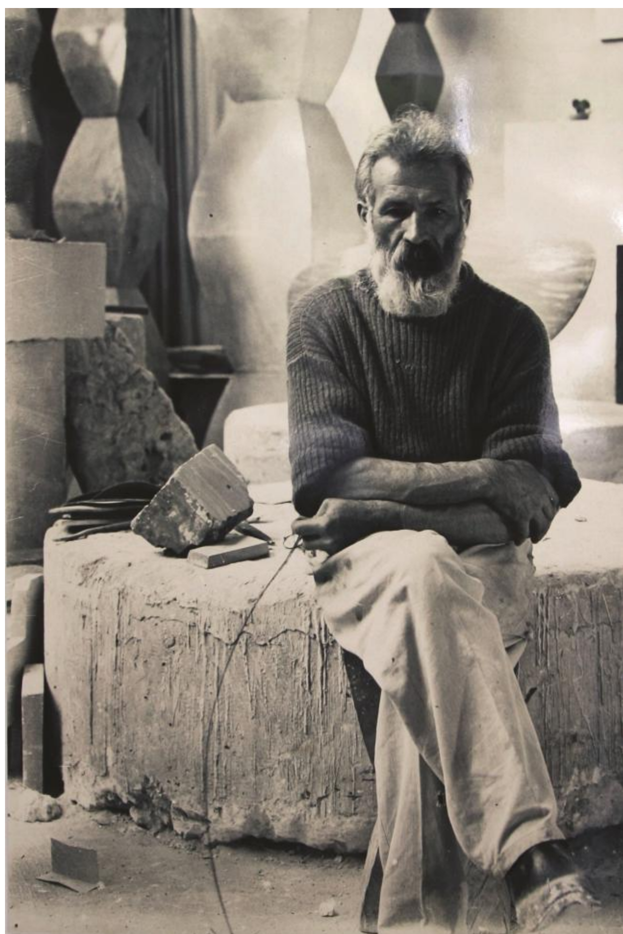
Îngrijitor ediție: George G. Potra
Redactor carte: Victor Potra
Coperta: Victor Potra

CIP

Cuprins

Table de matières

Content

CONSTANTIN BRÂNCUŞI

NICOLAE TITULESCU

BRÂNCUŞI – TITULESCU

Suflete pereche

Română

SUFLETE PERECHE

Născuţi undeva în Oltenia, Brâncuşi şi Titulescu au încălecat două veacuri pentru a duce în lume geniul românesc.

Au ales căi diferite.

Brâncuşi a făcut din piatră zbor.

Titulescu a făcut din cuvânt idee.

Au spart catapeteasma veacului pentru ca să deschidă contemporanilor şi urmaşilor un nou orizont.

Fiecare s-a vrut un copil al libertăţii gândului şi al îndrăznelii gestului.

Au iluminat pe firmamentul secolului XX ca doi luceferi.

Pecetea lor inconfundabilă se regăseşte în toate colţurile de lume.

Au trăit şi au suferit, au gândit şi au creat, au construit şi au meditat ca oameni ai timpului lor.

Nu au suferit nicio clipă de modestia de a fi români.

Au trăit cu tricolorul în suflet.

Au adus România în Europa şi Europa în România.

Au fost români şi europeni deopotrivă.

Peste tot unde umanitatea a fost la ea acasă, Brâncuşi şi Titulescu i-au fost oaspeţi de onoare.

Au lăsat umanităţii o moştenire pe care o descoperim mereu mai bogată decât proiecţia lucrului bine făptuit.

Şi-au dat întâlnire cu eternitatea cu peste 50 de ani în urmă, dar ne-au rămas permanent contemporani.

Pe o hartă a spiritualităţii secolului XX, numele lui Brâncuşi şi al lui Titulescu le vom găsi mai frecvente chiar decât ne putem închipui azi, căci ei proiectează pe cerul Speranţei aspiraţia spre o victorie a Adevărului şi al Binelui.

De dincolo de timp, aceşti doi mari Creatori ne somează că suntem responsabili pentru fiecare clipă de umanitate şi de pace.

Cu fiecare din gândurile acestor doi Înţelepţi – din care oferim cititorului trei segmente diverse, dintre care unul transcrie un dialog între titani, iar celelalte două restituie mesajul lor individual, unul pe calea discursului politic, altul sub forma meditaţiei filosofice – suntem convocaţi să descoperim Frumosul din noi, să-l apărăm, să-l dăruim generos.

Slujind omul din om, Brâncuşi şi Titulescu ne-au dat măsura îndrăznelii omului, a capacităţii sale de a sfida curajos şi învingător timpul.

„Suflete-pereche“ nu reprezintă doar o metaforă.

Dincolo de logodna cuvintelor, mai presus de faptul că nu s-au întâlnit fizic decât o dată în

viaţă, cei doi au rămas alături statornic la cina cea de taină a destinului românesc.

Într-o virtuală nouă Capelă Sixtină, Brâncuşi şi Titulescu, aceşti doi mari sacerdoţi ai secolului XX, vor lăsa din ceruri să urce spre ei scara care duce la întâlnirea cu adevărul, omenia şi frumosul.

Brâncuşi şi Titulescu ne cheamă alături de zei pentru a ne împărtăşi din miracolul zonelor celeste în care aleargă împreună formele şi cuvintele lăsate să se împrăştie generos ca dintr-un şirag rupt de perle.

George G. Potra

BRÂNCUŞI – TITULESCU
„Cei doi uriaşi păşesc agale, braţ la braţ“

Constantin Brâncuşi[1], Nicolae Titulescu[2].

Ce „olteni“! În fermecata lor cobiliţă au purtat aur românesc care a bătut toate valutele, peste tot globul pământesc.

Am avut norocul să asist la o întâlnire a lor, pe care aş putea-o numi istorică.

Titulescu venea foarte des la Paris. Simplu ministru al ţării la Londra[3], el era, de fapt, permanentul ministru de Externe al României.

Acest jurist de supremă clasă, superb orator, diplomat-stea, cu drepturi certe în istoria politică a vremii, om de vastă cultură, inteligenţă scăpărătoare, spirit acid şi seducător, limpede şi ordonat cu rigoare, cu o comprehensiune justă şi adâncă a tuturor gamelor intelectuale, avea un mic călcâi al lui Achile: artele.

---

[1] Constantin Brâncuşi (1876–1957). Sculptor român. Personalitate marcantă a secolului XX. Membru *post-mortem* al Academiei Române (1990).

[2] Nicolae Titulescu (1882–1941). Om de stat şi diplomat român. Figură ilustră a vieţii politice internaţionale a primei jumătăţi a secolului XX. Membru al Academiei Române (1935).

[3] Trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României în Marea Britanie (16 decembrie 1921–6 iulie 1927; 31 iulie 1928–20 octombrie 1932).

Aşa s-a făcut că „misterul Brâncuşi“ a fost, până la un moment, o problemă dificilă, chiar sâcâitoare pentru el.

Am fost, mai întâi, martor la „enunţarea“ problemei de către el însuşi. În 1926 eram secretarul lui Octavian Goga[4]. Prin mai, soseşte în ţară Titulescu. Sunt foarte buni amici. Se complac mult în contact direct.

Dejun, în doi, la Capşa, într-un salon separat.

Vreo trei ore, au developat, au depănat, au ţesut politică – internă şi externă.

Precum era ritualul stabilit, pe la patru, vin „să-l iau“ pe Goga la Parlament[5]. Cei doi „mari“ îşi răcoresc gâtlejurile cu suc de grep şi de portocale. Finalul convorbirii este mai uşor, mai simpatic. Adăstăm la un filtru. La un moment, Titulescu vorbeşte, cu plăcere, despre succesele europene ale lui Enescu[6], Gogu Georgescu[7], Traian Grozăvescu[8].

Le descrie cu mândrie răsunetul.

---

[4] Octavian Goga (1881-1938). Poet şi om politic român, prim-ministru între 1937-1938.

[5] Din 1919.

[6] George Enescu (1881-1955). Compozitor român, violonist, pianist și dirijor.

[7] George Georgescu (1887–1964). Dirijor român. Director al Operei Române şi al Filarmonicii din Bucureşti (din 1920). Membru corespondent al Academiei Române (1963)..

[8] Traian Grozăvescu (1895–1927). Tenor român.

Goga, clipind:

– Bun, bun! Dar pe Brâncuşi îl uiţi?

– Deloc. Acela mă macină, mă sâcâie rău, Goga!

– Ce spui? V-aţi certat?

– Da' de unde! Dar mi-a pus o problemă dificilă. Mi-a creat un complex…

– Perfect. Asta înseamnă că te-a impresionat puternic. N-ai greşit. Va fi cel mai mare sculptor al vremii. E imens!

– Ţi-e uşor să vorbeşti cu darul tău excepţional în aprecierea operelor plastice… Eu îl am foarte puţin. Dar nu pot suferi nimic obscur în mine. Ei, pe Brâncuşi n-am reuşit să-l descifrez. Cinstit o spun. Simt că este ceva neobişnuit de mare în sculptura lui, dar nu am ajuns să-i înţeleg limbajul. Pricepi cât de stupid poate fi un lucru cam ca acesta: citeşti cu admiraţie o carte celebră şi ţi-e imposibil să-i povesteşti subiectul!… Aşa sunt eu cu Brâncuşi. Şi în faţa unei lumi occidentale care îl ridică în slavă, eu, dublul lui compatriot, fac pe papagalul! Este inadmisibil. Va trebui să rezolv problema asta: să învăţ vocabularul creaţiei lui, să ştiu ce vrea, să înţeleg drumul pe care a mers, să pot vorbi despre el cu propriile mele cuvinte!

Şi, sârguincios, metodic cum era, Titulescu a rezolvat „Problema“ Brâncuşi.

Am fost prezent la „prima lecţie“. În primăvara lui 1928, Titulescu trecuse Canalul Mânecii şi domicilia, ca de obicei, la Paris, la

Hôtel Chatham.

Aveam un prieten, ataşat la Legaţie, băiat bun (de o rară frumuseţe), Sandu Stănescu[9]. Oltean, get-beget şi el. Sună într-o dimineaţă la mine.

– Hai, Rusule, în ambasadă!

„Şeful“ (aşa îi spuneau lui Titulescu cei din jur) ne trimitea la Brâncuşi, să-l convingem, neapărat, să fie invitatul lui Titulescu la dejun, a doua zi. (Stănescu, în calitate de oltean, chiar din judeţul lui Brâncuşi, avea oarecare trecere la el.)

Clopoţim în Impasse Ronsin. Avem noroc. Brâncuşi ne surâde. Ne cântăreşte puţin capetele, din ochi (cum ai cerca pepeni), apoi zice:

– Vin.

*

Două sau trei ore fascinant de interesante au fost pentru mine. Suntem patru, la o masă largă, rotundă, în largi fotolii de bambus, în largul spaţiu al celebrului pavilion Henri IV, pe terasă, la Saint-Germain.

Ziua e splendidă: o rochie de bal spumoasă, pe trupul primăverii.

---

[9] Alexandru Stănescu (1890–1952). Jurist şi diplomat român.

Sub noi, imensa şerpuire verde cu scânteieri de argint a Senei.

În depărtare, ca pe zarea halucinantă a unei Fete-Morgane, în pulbere de aur fin, se creionează minunata siluetă a Parisului…

Un prânz ales (rânduit chiar de Titulescu). „Marele român european“, cu verva lui scânteietoare, ne-a legănat într-o conversaţie plăcută, variată, despre tot, despre toate. L-au amuzat pe Brâncuşi mai ales incidentele şi faptele din protipendada politică a lumii, pe care le povestea Titulescu. La coniac şi cafea, o mică tăcere. Brusc, zâmbetul lui Titulescu a stat, glasul sună măsurat, serios.

– „Meştere Manole“, îi spune lui Brâncuşi, am să-ţi fac o mare rugare.

Brâncuşi, cu ochiul lui de drac:

– S-auzim!

– Doresc să-mi dai o lecţie.

– De diplomaţie?…

– Nu. De „Brâncuşi“!

– Hei, lasă ghicitorile diplomatice, ministrule! Vino la chestie. Atunci, „elevul“ Titulescu (căci ştia să fie, oricând, un elev cuminte, atent, să înveţe de la oricine), îi explică lui Brâncuşi simplu, clar, „perplexitatea“ lui în faţa „misterului Brâncuşi“. Dorinţa, nevoia lui imperativă de a-l pricepe, de a-i putea comenta creaţia, cu propriile sale puteri.

– Ştii, încheie Titulescu, când eşti obligat

să frecventezi atâta lume ca mine, este penibil să faci pe papagalul…

Parcă-i amuzat Brâncuşi. Zâmbeşte şiret.

– Înţeleg, nu ştii cum să vorbeşti despre mine.

Dar Titulescu nu surâde. Îi răspunde cu aceeaşi simplitate şi seriozitate.

– Exact. Şi vreau să ştiu. Vreau să învăţ să ştiu. Şi te rog să mă ajuţi. Suntem doar români şi olteni amândoi, nu?

Iată că şi făuritorul „păsării măiestre“ deschide poarta spre seriozitate. Se îndreaptă, ’nalţă capul, cată atent la Titulescu şi conchide, cu o vibrare pe care vrea s-o ascundă după glasul alb:

– Da… olteni şi rumâni suntem. Amândoi…

Două clipite, tace. Apoi, se apleacă spre Titulescu:

– Ei, şi ce vrei să ştii?

– Tot.

– Tot?! Cam lungă poftă ai…

– Să zicem, un tot… limitat, concede Titulescu. Uite, Brâncuşi, eu nu concep că poate exista un adevăr autentic care să nu poată fi expus clar şi înţeles limpede de orice minte normală. Nu?

– Fireşte.

– Ei bine, există un „adevăr Brâncuşi“. Eu nu spun mister. Adevăr! Acest adevăr vreau să-l cunosc. Eu nu sunt un mare cunoscător în artele

plastice. Cred totuşi că sunt în stare să pricep acest „adevăr Brâncuşi“, dacă mi se arată clar. Câte formulări, supoziţii, afirmări n-am citit şi n-am auzit! Nu m-au lămurit. Ce eşti: avangardist, dadaist, cubist, sur-realist, baroc abstracţionist? Ce este arta dumitale nouă? Cum ai ajuns la acest fel de a sculpta? Ce vrei să comunici lumii?… Astea vreau să le ştiu. De la dumneata, meştere Manole. De la dumneata. Doresc să te admir nu bâjbâind, ci cu ochii deschişi.

(Atât de mult se încălziseră cuvintele în frazarea acelui mare orator care a fost Titulescu, încât am văzut – ca niciodată – un Brâncuşi „prins“, cucerit).

Câteva clipe a tăcut, cântărind parcă un gând, cu privirea la Titulescu. O privire, alta decât cea de toate zilele. Era emoţie. Pe care şi-a ascuns-o brusc, într-un tot bonom şi un zâmbet de unchiaş:

– Am auzit că dintr-a-întâia primară, până în vârful doctoratelor, ai luat numai nota zece…

Titulescu: un gest.

– …apăi, n-am să te las corigent la „materia Brâncuşi“… Vezi, în general, când e vorba în artă de ceva nou, lumea vrea să fie ceva senzaţional, şi caută mereu sofisticări, termeni afectaţi. Eu nu sunt nici sur-realist, nici cubist, nici baroc, nici altceva de soiul ăsta. Eu, cu noul meu, vin din ceva foarte vechi…

Pe acest ton bonom, calm a început acel lung monolog al lui Brâncuşi. Apoi, treptat, a urmat o adevărată desfăşurare. Uimit am fost câteva clipe. Niciodată – nici eu, nici atâţia alţii cu care am discutat despre el – nu l-am auzit pe făuritorul „coloanei infinite" vorbind despre el mai mult de câteva cuvinte, aruncate şi acelea, ici, colo, la diferite prilejuri. Cum de are Titulescu atâta trecere la el, determinându-l să-şi iasă din felul lui de-a fi, să mărturisească, în larg cuprins, o adevărată profesie de credinţă?

Îmi dădeam seama că nu era numai faptul că „europeanul" român era şi el oltean. Şi ştiam că nu era nici voinţa de a face plăcere unei personalităţi cu înalte funcţii. Brâncuşi era cu totul în afară de asemenea plecăciuni. Dimpotrivă…

Peste multe luni – într-o zi de bună dispoziţie, în hoinăreală prin mahalalele cu baluri populare – am îndrăznit să-l întreb pe Brâncuşi cărui fapt s-a datorat dăruirea acelor confidenţe lui Titulescu.

Ţin minte: s-a oprit din mers, m-a măsurat lung şi a spus apăsat, serios:

– Se cuvenea mai mult ca oricui, să-i fac o plăcere, chiar un serviciu… Eu citesc ziare din an în paşte, dar mulţi mi-au spus, engleji, americani, franceji, că Titulescu, talent de mâna întâia, este azi cel mai mare apărător al Păcii. A făcut şi face mult pentru pace! Pricepi, Prâsleo?

(Am înţeles, mi-am reamintit ura cumplită a lui Brâncuşi împotriva războiului. Nu era numai conceptuală, cu rezonanţe morale, sociale. Era şi ceva temperamental. Turba şi tuna, chiar şi numai când i se amintea de război…).

*

Da. A urmat acel ceas de confidenţe brâncuşiene. Unic. Cel puţin pentru mine. Unic. Nuclear încărcat de interes şi emoţie artistică.

În „jurnalul meu de bord“, în care, la Paris, îmi consemnam momentele, întrevederile importante, am notat atunci, rezumativ, spusele lui Brâncuşi.

Evocându-le în frazele lui, simple şi gemând de conţinut, fireşte, nu pot afirma că le-am reţinut sută la sută. Dar pot susţine că nu risc să denaturez sensurile. Vorbesc în frazarea lui, căutând-o cât mai aproape de adevăr, pentru că în cuvinte reproductive, de-ale mele, aş risca, sigur, să dau ceva exact (poate), dar rece, didacticizat.

*

– Eu, a urmat Brâncuşi, am fost întâi de toate ţăran. Ţăran am rămas şi azi… (era superb spunând asta, cu ochi diamantin şi barbă în răscoală). – Ţăranul? Rumânul? Îl ştii. Unul

cântă din frunză, altul – din fluier. Unul coace argilă, zugrăveşte oale… Eu am cioplit. De copil, m-a chemat lemnul şi cuţitul. Apoi, piatra şi dalta. Arama şi ciocanul. Aveau pesemne, să-mi spună ceva. Le-am ascultat. Şi-am ajuns, aşa, să am şi eu de spus ceva, prin glasul lor. Le-am învăţat limba. Mulţi ani, până am cuprins bine meseria. Am ajuns sculptor. Am mers şi eu, o bună bucată de vreme, pe căi bătute. Am „făcut sculptură"… (accent de uşoară ironie). Aş fi nedrept să-mi reneg perioada aceea. Am sculptat cu râvnă şi aprindere. Unele bucăţi, capete de copil, Muza, Ruga, câteva portrete, îmi plăceau. Poate că erau, printre ele, şi bucăţi care nu erau mai proaste decât ale unor confraţi „consacraţi"…

(Punctul pe acea primă perioadă îl pune sorbind, încet, din paharul de vechi „Pommard").

– Până când, într-o bună zi, nu mi-a mai plăcut ce făceam… Deloc.

Parcă cere o reconfirmare întrebarea, lentă, a lui Titulescu:

– Nu ţi-a plăcut ce făceai?!…

– Nu mi-a mai plăcut. Era important. Căci plăcerea cu care lucrează artistul e inima artei lui. Fără inimă, nu-i artă. Cea dintâi condiţie e să-ţi placă ţie, să îndrăgeşti, să iubeşti fierbinte ceea ce faci. Să fie bucuria ta. Prin bucuria ta, să dai bucurie oamenilor. Când m-am lămurit bine că nu-mi mai place ce fac, a venit, vezi

bine, întrebarea: de ce nu-mi mai place? Patru cuvinte. Ani de zile mi-au trebuit până să ajung să-mi răspund şi să păşesc pe calea mea adevărată. Priveam îndelung sculpturi d-ale altora – din cei cu talente sigure – şi pe ale mele. Ce mă supăra? Frumos cioplit, frumos dăltuit, frumos lustruit, migălos şi bine redate detaliile, nimic de zis. Dar, dar nu-i viu. Parcă sunt fantome. Încremeniri! Eu vreau să dau viaţă, mişcare, avânt, bucurie. Mă supăra tot mai mult impresia de criptă, de funerar, pe care mi-o dădeau sculpturile acelea. Încet, încet, drumul mi s-a croit singur…

(Cu o mişcare uşoară, aproape neobservată, Titulescu a tras spre el cartonul pe care sta scris „masă rezervată“, a scos din vestă un creionaş de aur. Ca un student conştiincios, marele „european“ ia note… Momentul are ceva aproape solemn.)

Şi repetă, în surdină, ca o întrebare, cuvintele lui Brâncuşi:

– S-a croit singur? Nu eşti prea modest?

O clipă, meşterul aproape s-a răstit:

– Nu. Eu nu sunt modest. Nu-mi place făţărnicia… Da, calea s-a deschis singură, din judecată în judecată, din încercare în încercare. Eu, de pe când eram abia un băieţan şi hoinăream pe mal de apă ori prin pădure, am avut o credinţă – că orice lucru, fiinţă sau nefiinţă, are un suflet. Aşa cred şi acum. Şi-atunci, la răspântia meseriei mele, am zis: el,

acest suflet al subiectului trebuie să-l redau. Căci sufletul va fi mereu viu. Sau, dacă vrei, ideea subiectului. Aceea nu moare niciodată în cel ce priveşte opera de artă. Din contră, creşte în el, ca viaţa din viaţă.

(A tăcut aici câteva clipe, nu mi-am dat seama de ce, a privit parcă peste noi. Apoi a vorbit iarăşi, cu linişte, limpede.)

– De la gândul acela, ajungi în chip firesc la concluzia că nu amănuntul creează opera, ci ceea ce este esenţial. Am lucrat mult să găsesc modul care să-mi uşureze calea ca să aflu, pentru fiecare subiect, forma-cheie, care să rezume cu putere ideea acelui subiect. Desigur că asta m-a dus spre arta nefigurativă. E un rezultat. Eu niciodată nu mi-am propus: hai să fac eu o artă nouă, să uimesc lumea cu o trăsnaie. Eu, la căpătâi cu dorinţa mea, cu plăcerea mea, am judecat simplu, aşa cum vezi, şi am ajuns la ceva tot simplu, grozav de simplu. La o sinteză care să sugereze ceea ce vreau să redau. Şi am tot căutat, ani mulţi, să ajung să scot din lemn, din bronz, din marmoră, acel diamant ascuns – esenţialul – aşa cum îl scot minerii din adâncul pământului. (S-a stins ultimul cuvânt. Brâncuşi soarbe iarăşi lent din paharul pe care l-am umplut.)

Titulescu este, vizibil, foarte aderent la spusele meşterului. Se leagănă uşor din şale, vorbeşte:

– Da. E limpede şi simplu…

(Zâmbeşte.)

…ca silogistică. Dar, spune-mi, dacă nu te plictisesc abuziv, cum se traduce practic concluzia artistică atât de clară?

Zâmbeşte şi Brâncuşi:

– Tot simplu. Cum să-ţi spun? Ai ceva talent la desen?

– Deloc. Zero!

– Atunci, uite, tot cu logica (râde), la asta mi se pare că ai ceva talent… Ai văzut vreuna din „păsările“ mele?

– Văzut? Cred că vreo oră am contemplat două din ele…

– Ei, la multă lume au plăcut. Mai mult: au fost înţelese intenţiile mele. Direct, intuitiv. Ce-am făcut, practic? Am aruncat deoparte aripile şi ciocul, ghearele şi creasta, ochii şi picioarele…

Titulescu surâde:

– De n-a mai rămas nimic din pasăre!…

– Nimic din banal. Dar toată esenţa păsării, ideea, sufletul ei: câteva linii, în anumit unghi, şi curbe, care redau vertiginoasa avântare în văzduh. Ideea de pasăre: zborul!

Îl priveam pe Titulescu în acel moment.

Era, tot, numai atenţie.

– Înţeleg, meştere Manole, spune. De la Aristotel şi Boetius[10] până la Lalande[11], nimeni

[10] Anicius Manlius Severinus Boethius (480–524 î.H.). Om de stat şi filosof roman.

n-ar putea nega perfecţia silogisticii dumitale. Dar de ce acea extremă, acea nucleară condensare în sculpturile dumitale, condensare în care cuprinzi totul?

Pupila lui Brâncuşi săgetează spre Titulescu:

– Aha! Va să zică făceai un joc de modestie? Văd că nu erai prea departe de adevăr!… De ce ? Pentru că eu am căutat, şi caut, şi voi căuta mereu, forma-cheie care să fie adevărul esenţialului. „Cocoşul“ meu nu e cocoş. „Pasărea“ mea nu este pasăre. Sunt simboluri. Caut, iubesc naturalul, frumosul primar, direct, nemijlocit. Etern! Vreau să înalţ totul dincolo de pământ. Vreau ca pasărea mea să umple tot văzduhul, să exprime marea eliberare…

Titulescu s-a răsucit între braţele de bambus ale scaunului, s-a tras mai aproape de Brâncuşi, care a tăcut.

– Deci, tinzi spre un fel de spiritualizare a materiei…

Şi Brâncuşi a făcut o mişcare de apropiere.

Răspunde apăsat:

– Nu „un fel“. De-a dreptul! Da, vreau să descopăr spiritul materiei, să aflu sufletul lucrurilor. Vreau ca materia să trăiască potrivit

---

[11] Joseph-Jérôme Lefrançois de Lalande (1732–1807). Astronom francez. Roger Lalande (1893–1975). Regizor şi scenograf de operă francez.

legilor ei. Ştie ea mai bine ca noi, care e adevărul…

Titulescu, glas coborât, ca pentru sine:

– E parcă un mesaj transmis prin necuvântător. O tindere spre universal.

Brusc, Brâncuşi se destinde, râde uşor, îl bate pe umăr:

– Ei! Eşti un „elev“ poznaş, domnule ministru! Ai citit lecţia înainte… vrei să ne uimeşti!

Dar Titulescu nu zâmbeşte. Îi răspunde cu un fel de gravitate:

– Nu, meştere. Sunt desăvârşit de sincer. Nu glumeam. Mă bucuram…

Brâncuşi, cu un ton tot atât de brusc schimbat:

– D'apăi, crezi că eu glumesc? Nu. Şi eu mă bucur… Da. Asta am căutat: drum spre universal. De aceea, necuvântătoarele mele nu se află în nicio carte de zoologie. Şi tot astfel, fiinţele cioplite de mine, chiar dacă unele au nume, eu nu le pot atribui nicio stare civilă… Am căutat tot esenţa, caracterul profund. Ideea personalităţii lor care să fie simbol de puritate, de graţie, de mister, de frământare, de avânt. Şi am credinţa că, dacă am putut smulge materiei adevărul ei, spiritul, şi să-l cuprind în acea idee-cheie, exprimată în lemn, în marmoră ori bronz am aflat şi calea spre cugetul şi sensibilitatea aceluia care contemplă sculpturile mele. Şi el va adăuga, din propriul lui spirit, frământat, trezit

spre frumos, o mulţime de impresii, de sugerări creatoare. Şi va colabora, se va înfrăţi cu mine în acele clipe. Îmi va îmbogăţi creaţia…

S-a oprit. Nu ne-a mai privit. Tăcerea s-a lăsat clipe lungi. Apoi, Titulescu s-a ridicat, a venit în faţa lui Brâncuşi, care s-a sculat şi el în picioare. Era un Titulescu puţin obişnuit. Parcă mai mic!…

– Da. Minunat, meştere Manole!

S-au îmbrăţişat deodată, în sincron. Cald.

– Îmi spui „Manole". Dar acela şi-a îngropat în piatră iubita. A lucrat cu durerea cea cumplită. Eu lucrez cu bucurie, ministrule!…

Titulescu l-a luat de braţ:

– Dăm o raită prin pădure?

– Dăm.

Intrăm sub tunelul măreţ al frunzelor cu miros amar. Reavăna respiraţie a primăverii ne dă o adiere de ameţeală. Cei doi uriaşi păşesc agale, braţ la braţ. Copacii seculari din timpul ludovicilor îi salută adânc.

Vintilă Russu-Şirianu,
***Brâncuşi – Titulescu,* în „Gazeta Literară", an XIV, nr. 41, 12 octombrie 1967.**

INIMA ROMÂNIEI[12]

Iubiţi cetăţeni,

Se apropie anul de când, brusc, fără pregătire, tragic, România a fost pusă în faţa clipei, care trebuia să decidă de toate străduinţele trecutului ei întunecat şi vitreg şi de toate făgăduielile viitorului ei luminos şi falnic: clipă supremă, pe care am întrezărit-o cu toţii în visurile noastre de mărire, clipă pe care nu îndrăznea să spere a o vedea sosind generaţiunea chemată s-o trăiască!

Ce s-a întâmplat atunci, cum a fost împiedicată făptuirea păcatului monstruos şi inept de a ne vărsa sângele pentru apărarea graniţelor vrăjmaşilor noştri, a acelor graniţe, care de veacuri ne sufocă, a acelor graniţe, care sunt ca nişte tăieturi adânci şi dureroase în corpul viu al naţiunii, a acelor graniţe, care dacă nu vom reuşi să le spulberăm[13], ne vor încătuşa ca zidurile unei temniţe, la umbra cărora viaţa se ofileşte şi se stinge, ce s-a întâmplat atunci o ştim cu toţii!

---

[12] Discurs rostit de Nicolae Titulescu, în limba română, la mitingul naţional de la Ploieşti din 3 mai 1915.

[13] La 17 februarie 1867 s-a încheiat Acordul austro-ungar privind crearea statului dualist Austro-Ungaria, în cadrul căruia Transilvania a rămas încorporată Ungariei, anulându-i-se autonomia.

Cum am fost feriţi atunci să nu ajungem nenorociţi şi mici, nedreptăţiţi şi nedemni, asupriţi şi totuşi dispreţuiţi, aceasta va fi o veşnică glorie pentru acei care au avut menirea să o îndeplinească!

Instinctul neamului, prin aleşii lui, a vorbit la timp![14]

Instinctul nu se poate însă opri aici, instinctul nu poate să adoarmă, atunci când a trezit sufletul!

Şi sufletul românesc, răscolit de amintirile istorice, răscolit de destinul lui măreţ, pe care de-a pururea l-a întrevăzut în zare răscolit de puterea momentului prin care trece, sufletul românesc, mai treaz şi mai sus azi ca oricând, ordonă ca acţiunea să nu întârzie!

Problemul care se pune azi României e înfricoşător, dar simplu: sau România pricepe datoria pe care i-au creat-o evenimentele în curs, şi atunci istoria ei abia începe, iar viitorul ei va fi o răzbunare prelungită şi măreaţă a umilinţelor ei seculare; sau România, mioapă la tot ce e „mâine“, cu ochii mari deschişi la tot ce e „azi“ nu pricepe şi înlemnită stă pe loc, şi atunci istoria ei va înfăţişa pentru vecie

[14] Consiliul de Coroană, întrunit la Sinaia, la 3 august 1914, la care au participat, pe lângă membrii guvernului, şi o serie de oameni politici din opoziţie, a respins cererea regelui Carol I (sprijinită de P.P. Carp) de a intra în război alături de Puterile Centrale şi a hotărât adoptarea unei politici de neutralitate armată.

exemplul, unic şi mizerabil, al unei sinucideri vieţuite!

Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întreagă şi mare! România nu poate fi întreagă fără Ardeal; România nu poate fi mare fără jertfă!

Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e şcoala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susţinut viaţa. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care striga răzbunare, e făţărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertatea! Ardealul e românismul în restrişte, e întărirea care depărtează vrăjmaşul, e viaţa care cheamă viaţa!

Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el! Vom şti să-l luăm şi, mai ales, să-l merităm!

Pentru Ardeal nu-i viaţă care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i sforţare care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumuseţează, până şi moartea se schimbă: încetează de a fi hidoasă, devine atrăgătoare!

Ardealul nu e numai inima României politice; priviţi harta: Ardealul e inima României geografice!

Din culmile lui, izvorăsc apele cari au scăldat românismul în istorie: la miază-noapte, Someşul; la apus, Mureşul; la miază-zi, Oltul! De-a lungul Carpaţilor, România de azi se întinde ca o simplă zonă militară a unei

fortăreţe naturale, încăpută în mâini străine!

Acel care nu se simte tăiat la brâu când priveşte Ardealul, acela nu-i român, acela-i sămânţă străină pripăşită în România, pe vremea când o băteau vânturile din toate părţile!

Ne trebuie Ardealul, dar ne trebuie cu jertfă! Nu se lipeşte carne de carne, fără să curgă sânge! Nu se ia Ardealul cu neutralitatea! Neutralitatea şi-a avut rostul, dar şi-a trăit traiul.

Şi-a avut rostul, pentru că neutralitatea noastră n-a fost nici calcul, n-a fost nici teamă!

Neutralitatea noastră a fost la început zidul definitiv ridicat contra acelora care voiau să ne împingă la o nelegiuire de neam şi de care s-a sfărâmat viziunea lor heraldică: vulturul român purtând în cioc Coroana Sfântului Ştefan; ea s-a transformat apoi în adăpostul din dosul căruia ne puteam pregăti şi puteam aştepta ziua cea mare; neutralitatea a devenit azi pânza de păianjen, pe care cel mai inocent zefir o poate rupe în bucăţi!

România nu-şi poate prelungi neutralitatea peste limitele trebuinţelor sale şi mai ales peste limitele demnităţii sale.

Un stat nu poate să rămână neutru decât atunci când n-are de cerut; un stat nu poate rămâne neutru atunci când are revendicări de impus, atunci, mai ales, când le-a şi formulat! Aceasta ar însemna sau că nu e în stare să cucerească ceea ce pretinde că e al său, ceea ce e umilitor până la durere, sau că a renunţat de

bunăvoie la idealul lui, ceea ce e absurd până la nebunie!

Nu se poate ca ceea ce a conceput mintea românească, ca ceea ce a simţit inima românească, să nu poată înfăptui energia românească.

Dar nimic nu slăbeşte mai mult energia ca aşteptarea, nimic n-o uzează mai sigur ca neîntrebuinţarea, nimic, în schimb, n-o aprinde până la paroxism ca conştiinţa ei că-i tare şi considerată!

Or, de această consideraţiune românismul are azi nevoie mai mult ca oricând. Ce zic? Mai presus de orice!

Azi, când cele mai civilizate state au acceptat acest măcel îngrozitor, aceasta pustiire fără exemplu, nu pentru a desfiinţa o naţiune, ci pentru a distruge o concepţiune, nu pentru a întrona o dominaţiune, dar pentru a inaugura o politică, apare clar că nimeni nu se va bucura de roadele noii stări de lucruri, dacă nu s-a arătat demn din vreme, nu numai cu vitejia, dar mai ales cu sufletul!

Fără jertfă sângeroasă şi bogată, fără frăţie de arme şi de durere, nicio piatră de graniţă nu se va muta din locul ei!

Fără încrederea acelora care ne-au precedat în luptă, fără convingerea lor că avem o profundă idee de drept şi de datorie, fără iubirea sinceră a libertăţii, nu numai a noastră, dar a tuturor, fără o înălţare sufletească susţinută,

jertfa noastră oricât de mare ar fi nu poate să-şi dea roadele, pentru că îi lipseşte tocmai aceea ce-i dă fiinţă: valoarea ei morală!

De aceea, eu cred că acei ce ne conduc nu vor uita o clipă că ei reprezintă azi mai mult decât dibăcia românească, că ei întrupează azi înalta concepţiune morală a românismului, ca forţă civilizatoare! Şi poate că aceasta s-ar impune mai lesne printr-o atitudine, decât printr-un argument, mai lesne printr-un act de eroism, decât printr-o negociere prelungită.

Sau românismul se va dovedi a fi o forţă civilizatoare de prim ordin, şi atunci va triumfa, sau românismul se va dovedi a fi fost numai marca unui egoism laş şi hrăpăreţ, şi atunci el va pieri, cum va pieri, pe urma acestui război, tot ce n-are reazem în drept şi jertfă!

Dar ce zic? Românismul să piară? Nu e oare în fiecare din noi dorinţa de jertfă? Nu e în fiecare din noi revoltă pentru nedreptate, dezgust pentru asuprire?

Nu dorm în sângele nostru strămoşii care aşteaptă ceasul de a fi deşteptaţi în mărire?
Nu, nu va pieri românismul pe urma acestui război; vor pieri numai aceia care nu s-au arătat vrednici de dânsul!

Nicolae Titulescu,
***Inima României*, în „Pledoarii pentru pace“, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.**

CONFESIUNI BRÂNCUŞIENE

Fire-ai dor blestemat / În ce locuri m-ai mânat! / De ce acas' nu m-ai lăsat? / Să fiu şi eu om din sat, / Să am masă la cinat / Şi pat moale de culcat.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.13c)

De-a sorţii urgie de voi mă despart / de-acum mă duc în lume norocul să-mi caut / Şi de-o fi vreodată cumva să găsesc / m-oi întoarce iară să vă povestesc.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.61a)

Dacă lumea este asta / şi-al ei mers eu nu-l pricep, / la ce mă duce dorul / şi să urc mereu încep?*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.13b)

Deşteaptă-te om, pe drumul bun porneşte / Învinge trândăvia şi lenea ce te-opreşte. / Tu ca vulturul te-avântă spre culmile senine/ Darul lumei cântă. Uită-te pe tine.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.7a)

Brad la nuntă / Brad la moarte / Dându-ţi seama / Toate-s una / Una-s toate.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.35a)

Ce-i pasă plugului dacă aruncă brazde peste foi uscate, când pe urma lui răsare grâu care are să hrănească oameni?*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IX.d)

Îmi place cercul că se-nvârteşte / Şi-mi place pătratul că nu se clinteşte.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.5a)

***

Nouă ni se pare greu drumul fiindcă nu ştim să mergem noi, ori ne porobotim ca proştii, să-l isprăvim deodată, ori stăm în marginea lui şi ne plângem ca nişte copii îndărătnici, căutând tot felul de motive ca să ne ascundem slăbiciunea şi nesiguranţa în noi. Sunt rari cei ce ştiu să-şi măsoare pasul. Ş-acei luceferi „nemuritori şi reci“ merg încet, drumul mare în urma lor lasă.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.4e)

Doamne ce pe pământ te-ai coborât şi lumea ai luminat, îndreaptă lumina ta spre mine şi fă-mă pe mine să urmez calea cea adevărată.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, X.2e)

Pe Dumnezeu nu îl ajungem niciodată. Dar ceea ce e important este curajul de a porni la drum.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, X.2u)

Lucrul cel mai formidabil este să mergi bine, fiind conştient de tine însuţi şi de drum.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VI.h)

Drumul pe care l-am ales a fost lung şi greu.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.1e)

Trebuie să urci foarte sus, ca să vezi foarte departe.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.70a)

Să vezi departe este una, să ajungi acolo este altceva.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.73a)

Când porneşti pe drumul spre frumos, se întâmplă ca şi cu acel castel din basme: cu cât îl vezi mai aproape, cu atât e mai departe.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.13j)

Viaţa e ca o spirală. Nu ştim în ce direcţie se află ţinta. Trebuie să înaintăm în direcţia pe care o socotim cea bună.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.74h)

Viaţa mea a fost tristă ca tristeţea însăşi şi aspră ca asprimea însăşi. Ceva, tot timpul mai puternic decât mine, m-a împins înainte spre un lucru fără nume, care m-a făcut să lupt cu toate mizeriile vrăjmaşe.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.74a, VI.g)

La capătul drumului ca şi dincolo de el, totul se confundă cu divinitatea.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, X.2n)

***

După legea oamenilor am abia o jumătate de secol şi totuşi am trăit mii de ani.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.72a)

Timpul perfecţionează spiritul omenesc şi spiritul cere el însuşi aceasta.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.66a)

Curgerea vremii se desfăşoară ca o spirală în jurul unui nucleu etern; ascensiunea piramidală către „vârf" este exclusă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.66b)

Tatăl nostru este Soarele şi Mama noastră este Pământul.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.60a)

Patria mea, familia mea, este Pământul care se învârte – adierea vântului, norii care trec, apa care curge, focul care încălzeşte. Ierburi verzi – ierburi uscate – noroi, zăpadă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.44a)

***

Fă zvon în ţară că steagul Oltului a început să se urzească la buricul pământului. Sunt primit la Salon cu trei opere.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.1c)

Nu voi merge la război întrucât consiliul de revizie nu m-a găsit apt, dar sunt foarte mulţumit că ţara mea a intrat [în război].
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.1d)

Am fost trimis şi eu de mic copil la procopseală în lume. N-am pierdut legătura şi nu mi-am scos rădăcinile pentru a umbla năuc pe tot globul. A profitat şi arta mea şi m-am salvat ca om.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi,VII.1g)

Puteam avea bani, dacă mă îndeletniceam cu altceva. Dar am vrut să fac sculptură şi tot pentru că am vrut eu, am ajuns la Paris. *Mon jeu est à moi.**
(Aşa grăit-a Brâncuşi,VII.1h)

Ceea ce fac, mi-a fost dat să fac. Am venit pe lume cu o menire.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.3g)

***

Nu-mi place să vorbesc despre mine sau despre arta mea. Operele mele vorbesc singure şi nu au nevoie de nici o explicaţie. *
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.3j)

Nu căutaţi formule obscure sau mistere. Eu vă dau bucurie curată. Priviţi-le [sculpturile] până le veţi vedea. Cei mai aproape de Dumnezeu le-au văzut.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.9a, X.2a)

Când eşti în sfera frumosului, n-ai nevoie de explicaţii.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.13.d)

Arta este o oglindă în care fiecare vede ceea ce gândeşte.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.2d)

Lucrurile de artă sunt oglinzi în care fiecare vede ceea ce îi seamănă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VI.a)

***

Frumosul se naşte ca o plantă şi se dezvoltă conform destinului său.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.13f)
Frumosul nu este grandiosul – frumosul este echitatea absolută.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.13b)

Frumosul este armonia diferitelor lucruri opuse. Cu cât este mai greu să reconciliezi lucrurile, cu atât este mai mare frumosul.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.13c)

***

Spiritualitatea formei, echilibrul precis, matematic, trebuie să le preţuim tot atât cât şi materialele.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12i

Nu poţi să faci ceea ce vrei să faci, ci numai ce îţi permite materialul. Nu poţi face din marmură ceea ce ai face din lemn, sau din lemn ceea ce ai face din piatră.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.5b)

Trebuie să te faci prieten cu materia, să o faci să vorbească în sensul binelui şi al frumosului.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.4c)

Gândeşte-te că stejarul din faţa ta este un bunic înţelept şi sfătos. Vorba daltei tale trebuie să fie respectuoasă şi iubitoare. Numai astfel îl poţi mulţumi.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.7a)

***

Ca un obiect uşor, pus pe fundul adâncului ocean – ca un orb, fără să ştiu de ce, a trebuit să merg şi să mă lupt cu toţi curenţii şi cu toate obstacolele ca să ies la suprafaţă. Fericiţi cei ce vin pe lume la locul lor, îşi joacă rolul liniştiţi şi apoi se duc.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IX.a)

Sunt epava pe care apele o mână către ţărm ca aceia care nu mai pot să înoate să vină către mine – îi duc fără plată. Cei care vor să piară, n-au decât să piară în mâl. Lumina nu le este dată celor care nu pot s-o vadă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IX.b)

5 martie 1920. Astăzi tai odgonul remorcii şi pe oceanul imens mă las în voia valurilor să plutesc spre Necunoscut, să-mi fie călăuză credinţa-mi – şi dacă nu vin spre tine, Doamne, nu e decât o nebunie!
(Aşa grăit-a Brâncuşi, X.2b)

O mică schimbare ar fi de ajuns ca să prind rădăcini şi să înceapă să crească din mine forme noi, în loc să le cioplesc în marmură.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12f)

Foarte aproape de lucrurile mari, nu pot creşte decât lucruri mici.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IX.c)

Nimic nu poate creşte la umbra marilor copaci.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IX.l)

***

Forma şi proporţiile ei echilibrate reprezintă marele DA, prin ele ajungem să ne cunoaştem noi înşine.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12c)

Cred că o formă adevărată ar trebui să sugereze infinirea. Suprafeţele ar trebui să arate ca şi cum ar înainta veşnic, ca şi cum ar pleca din masă într-o existenţă perfectă, completă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12d)

Cu această formă aş putea mişca universul.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12e)

Niciodată nu caut să fac ceea ce se numeşte o formă pură sau abstractă. [...] Plinătatea şi volumul sunt necesare pentru a da şocul realităţii.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.12h)

***

Mi-ar plăcea să-mi fac Coloana în Central Park. Ar fi mai mare decât orice altă construcţie, de trei ori mai mare decât obeliscul vostru din Washington, cu o bază de lăţime corespunzătoare – şaizeci de metri sau peste. Ar fi făcută din metal. În fiecare piramidă ar exista apartamente şi oamenii ar locui acolo, iar sus de tot mi-aş pune pasărea – o pasăre imensă în echilibru pe vârful coloanei mele infinite.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, III.1a)

Încă de acum opt ani e vorba ca să lucrez un monument al eroilor pentru satul meu natal din Gorj. Există două comitete care nici până acum n-au căzut de acord.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, III.3b)

Dacă mi se dă libertate deplină şi timp de ajuns, ar fi pentru mine ca o datorie de mulţumire pentru spiritul lui Caragiale (îţi aduci aminte cum aşteptam cu nerăbdare ca s-apară un articol de el?!). În ceea ce priveşte suma pentru

executare, nu pot să-mi dau sama fără să fac un proiect, pentru care îmi trebuie un plan sumar de lărgimea locului unde se ridică monumentul şi ce este clădit împrejur.*
(*Aşa grăit-a Brâncuşi, III.3c)*

Vă trimet schiţa de proiect pentru poartă. Proiectul este făcut cu intenţia de a fi pus la o mică distanţă în interiorul grădinii cu un târcol proporţionat împrejur şi cu o bancă de piatră la dreapta şi la stânga, în părţile laterale. Dacă ar fi pusă la marginea trotoarului, cum hotărâsem, ar avea mai puţin rost fiindcă n-ar putea servi nici de utilitate pentru închiderea grădinii şi nici n-ar putea fi văzută ca objet aparte.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.15a)

Mai vrednică de neuitarea cuvenită lui Haret ar fi fost o formă pură care să încânte ochiul privitorului, monument care odată cu bucuria contemplării lui să fie şi o pomenire a aceluia în cinstea căruia îi este ridicat. La noi la ţară, oamenii ridică în amintirea lui Ion câte o fântână şi Ion este astfel mai vrednic pomenit de-a lungul anilor decât dacă i s-ar arăta chipul în piatră.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi,III.3e)

***

Când creezi trebuie să te confunzi cu universul, cu elementele.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.1b)

Sufletul sculptorului trebuie să se armonizeze cu sufletul materiei.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.4b)

Suferinţele mele sunt cele care-mi modelează sufletul şi inima.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.15c)

E nevoie ca viaţa individuală să fie resorbită în gândirea universală, pentru ca frumuseţea unei opere să devină evidentă pentru toată lumea.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.14d)

***

Simplicitatea nu e o ţintă în artă, dar ne apropiem de simplicitate cu cât ne apropiem de sensul real al lucrurilor.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.3b)

Există două feluri de simplitate; una este soră cu ignoranţa, iar cealaltă cu inteligenţa. Sora inteligenţei este complexitatea însăşi; sora ignoranţei este totodată şi prostia însăşi.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, II.3f)

***

Plâng – este atâta frumuseţe în sufletul meu încât mi se rupe inima, nimeni în jurul meu, nimeni!
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.63a)

Dacă mi-ai fi auzit adineaori vioara, ai fi înţeles suferinţa cumplită a sufletului meu.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.76a)

Cred că suferinţele întăresc pe om şi sunt mai necesare decât orice plăceri pentru formarea unui caracter.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.15d)

În sufletul meu n-a fost loc nici pentru invidie nici pentru ură, ci numai pentru bucuria pe care o poţi culege de oriunde şi oricând.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.28b)

Cea mai mare fericire este contactul dintre esenţa noastră şi esenţa eternă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.21a)

***

Visul meu dintotdeauna a fost să hoinăresc cântând şi să dispar ca un aed, răspândind bucurie.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.78a)

Copil fiind, am visat mereu că zbor în copaci şi în cer. Am rămas la nostalgia acestui vis şi de patruzeci şi cinci de ani fac păsări.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.78b)

N-am căutat toată viaţa decât esenţa zborului. Zborul, ce fericire!
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.80a)

Acum nu mai visez şi nu e bine.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.78c)

***

Sculpturile mele nu trebuie să fie respectate, ci iubite. Trebuie să-ţi vină să te joci cu ele.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.1b)

O sculptură bine făcută trebuie să aibă darul de a-l vindeca pe cel care o priveşte.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.15a)

Nu ajunge ca o sculptură să fie bine făcută – trebuie să-ţi placă s-o atingi şi să-ţi fie uşor să trăieşti în preajma ei.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.15b)

Coloana fără sfârşit e aidoma unui cântec etern care ne poartă în infinit, dincolo de orice durere şi bucurie artificială.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.4a)

Coloana mea nu poate avea nici soclu nici capitel, cum au coloanele antice: ea nu are nici început şi nici sfârşit.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.4i)

„Pasărea măiastră“ este întruchiparea în duh călător a celui mai adânc dor.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.9a)

Păsările mele sunt o serie de obiecte diferite, născute dintr-o căutare unică, rămasă mereu aceeaşi. Idealul realizării acestei lucrări ar trebui să fie o mărire pentru a umple bolta cerească.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.12c)

Nu pasărea vreau s-o redau, ci harul ei, zborul, elanul.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.12d)

***

Cine nu iese din Eu, nu atinge absolutul şi nu descifrează viaţa.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.74m)

Pentru ca să realizezi, nu trebuie să nu fii tu, ci să te distrugi.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.1b)

Când lucrez, se pare că un Absolut se exprimă prin mine, eu ca persoană nu mai contez, individul nu are importanţă.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.1c)

Nu poţi ajunge la lucrurile adevărate decât renunţând la Eu.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.18a)

Există un ţel în orice lucru. Pentru a-l atinge, trebuie să te desprinzi de tine însuţi.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.58a)

În ultimele două păsări, albă şi neagră, m-am apropiat cel mai mult de măsura adevărată – şi m-am apropiat de ea cu cât reuşeam să mă lepăd de mine însumi.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, IV.12c)

Nu mai sunt al lumii acesteia, sunt departe de mine însumi, desprins de propriul meu trup. Mă aflu printre lucrurile esenţiale.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, VII.1m)

***

Săpând necontenit fântâni interioare, am dat de izvorul vieţii fără de moarte şi al tinereţii fără bătrâneţe. Aşa e arta: tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.2h)

Arta e o taină – o credinţă, nu e o formulă. Când se face după o teorie e falsă.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.5i)

Arta nu e nici modernă, nici veche, este artă.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.6e)

Arta ar trebui să fie numai bucurie.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.9d)

Pentru a face artă liberă şi universală, trebuie să fii Dumnezeu ca să creezi, rege ca să comanzi şi sclav ca să execuţi.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.5c)

***

Oamenii sunt asemenea diamantelor din mine. Pentru a se pune în valoare, trebuie să se frece de viaţă, după cum prin frecare se obţine strălucirea diamantelor brute.*
(Aşa grăit-a Brâncuşi, XII.43g)

Într-o bună zi o pasăre a intrat în atelierul meu. Când a vrut să iasă, nu şi-a mai găsit drumul şi s-a lovit, speriată, de geamuri şi de pereţi. O altă pasăre mi-a intrat în atelier, s-a odihnit o clipă pe un soclu şi apoi şi-a luat zborul, aflând firesc calea care duce spre cer. La fel se întâmplă şi cu artiştii.
(Aşa grăit-a Brâncuşi, I.11h)

Sorana Georgescu-Gorjan,
***Aşa grăit-a Brâncuşi / Ainsi parlait Brancusi / Thus spoke Brancusi,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2012.**

N.B. Textele marcate cu asterisc reprezintă forma primară a cugetărilor formulate în limba română de Constantin Brâncuşi; restul textelor sunt traduceri în limba română ale cugetărilor artistului formulate în limba franceză sau publicate în limba engleză.

MĂRTURII

Despre Brâncuşi

Opera lui, elementară şi subtilă totodată, este expresia unei gândiri artistice (şi ca atare filosofice) extrem de lucidă, elaborată, profundă. Arta sa este expresia unei viziuni creatoare, foarte intelectualizată. [...] Brâncuşi era mult mai tare decât toţi doctorii. Era cunoscătorul cel mai avizat al problemelor de artă. Asimilase întreaga istorie a sculpturii, pe care o dominase, o depăşise, o respinsese, o regăsise, o purificase, o reinventase. Îi desprinsese esenţa. [...]

Sintezele sale sunt surprinzătoare, de necrezut: folclor fără pitoresc, realitate anti-realistă; figuri dincolo de figurativ; ştiinţă şi mister; dinamism în împietrire; idee devenită concretă, materializată, esenţă vizibilă; intuiţie originală, dincolo de cultură, academii, muzee.

Eugène Ionesco,
***Notes et Contre-notes*, Gallimard, Paris, 1962 (traducere de Emilia Marinescu).**

Frecventarea lui Brâncuşi nu însemna doar contactul cu un mare artist, ale cărui cugetări aruncau adesea lumini fulgurante asupra intenţiilor sale artistice sau asupra genezei operelor; însemna totodată întâlnirea cu un înţelept ostil predicilor balsamice, care ştia să sesizeze cu plasticitate frapantă şi clarviziune ironică sensul sau absurdul existenţei.
[*mai 1933*]

Ţinutul său de baştină, România, ale cărei graniţe opera sa le depăşise de mult, rămânea mereu – în pofida universalităţii atinse de evoluţia lui ulterioară – un ferment activ, precum Irlanda pentru Joyce. Printre sculptorii care au marcat epoca, nu-i niciunul care să poarte în sine atât de vie substanţa patriei sale. […]

Tulburător de emoţionantă rămâne dorinţa lui Brâncuşi din ultimele luni de viaţă de a avea la îndemână, atârnat deasupra patului, un mare glob terestru luminat din interior, ca şi cum în clipa sfârşitului ar fi vrut să fie în legătură cu întreaga planetă. [*7 decembrie 1956*]

Carola Giedion-Welcker,
***Constantin Brâncuşi,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1981, (traducere de Olga Buşneag şi Ruxandra Buşneag-Iotzu).**

Despre Titulescu

Ti-tu-les-cu! Cele patru silabe ale numelui său sonor au umplut istoria diplomatică de după război. El a fost unul dintre marii oameni ai României, unul dintre marii oameni ai Micii Înţelegeri, unul dintre marii oameni ai Genevei şi, pentru a spune totul, unul dintre marii oameni ai Europei. […] El a fost cel mai strălucit şi cel mai dinamic dintre toţi cei care au vrut să construiască o Europă nouă, bazată pe egalitatea puterilor şi respectul tratatelor. Când norii au suit la orizont, el a fost unul dintre primii care a înţeles şi poate primul care a vrut să ridice un dig în calea inundaţiei care se anunţa.

Raymond Cartier,
Quatre réponses de M. Titulesco,
„L'Époque", 6 iunie 1939
(traducere de George G. Potra).

Eu cred că va trece multă vreme până când amintirea lui se va şterge din mintea poporului român, pentru că va veni o vreme când România se va ridica şi va avea nevoie de întreg ajutorul ce i-l pot da fiii ei. Şi atunci, aceia dintre noi care nu au uitat ce a făcut, ce a gândit şi ce s-a străduit Titulescu să facă, îl vom glorifica drept unul dintre cei mai mari oameni politici ai României.

Wickham Steed,
***Nicolae Titulescu – Late Romanian Ambassador to Britain,* „New Times and Ethiopia News“, 18 iulie 1942**
(traducere de Delia Răzdolescu)

BRANCUSI – TITULESCO

Âmes sœurs

Français

ÂMES SŒURS

Nés quelque part en Olténie, Brancusi et Titulesco ont chevauché deux siècles afin de propager le génie roumain à travers le monde.

Ils ont choisi des voies différentes.

Brancusi a fait de la pierre le vol.

Titulesco a fait du verbe l'idée.

Ils ont brisé l'iconostase du siècle pour ouvrir un nouvel horizon à leurs contemporains et à leurs successeurs.

Chacun a voulu être un enfant de la liberté de la pensée et de l'audace du geste.

Tels deux Étoiles du matin, ils ont illuminé le firmament du XXe siècle.

Leur incomparable cachet se retrouve dans tous les coins du monde.

Ils ont vécu et ont souffert, ont pensé et ont créé, ont construit et ont médité comme les hommes de leur époque.

À aucun moment, ils n'ont souffert de la modestie d'être Roumains.

Ils ont vécu avec le drapeau tricolore dans leur cœur.

Ils ont amené la Roumanie en Europe et l'Europe en Roumanie.

Ils furent à la fois Roumains et Européens.

Partout où l'humanité était chez elle, Brancusi et Titulesco lui furent des hôtes d'honneur.

Ils ont laissé à l'Humanité un héritage que nous découvrons toujours plus riche que le projet abouti.

Et ils ont donné rendez-vous à l'éternité il y a plus de 50 ans, mais ils nous sont restés en permanence contemporains.

Sur une carte de la spiritualité du XXe siècle, nous trouverons les noms de Brancusi et de Titulesco plus fréquemment que nous ne pouvons l'imaginer à présent, parce qu'ils projettent dans les Cieux de l'espérance l'aspiration à une victoire de la Vérité et du Bien.

De façon intemporelle, ces deux grands créateurs nous obligent à être responsables, à chaque instant, de l'Humanité et de la Paix.

Avec chaque pensée de ces deux sages – dont nous offrons au lecteur trois segments différents, dont l'un traduit un dialogue entre des titans, alors que les deux autres traduisent leur message individuel, l'un sur la voie du discours politique, l'autre sous la forme de la méditation philosophique –, nous sommes convoqués à découvrir en nous le Beau, à le protéger et à en faire cadeau généreusement.

Servant l'Homme par l'Homme, Brancusi et Titulesco nous ont donné la mesure de la hardiesse de l'Homme, de sa capacité à affronter le temps avec courage et conviction.

„Ames sœurs“ ne représente pas seulement une métaphore.

Par delà le mariage des mots, par delà le fait qu'ils ne se sont rencontrés physiquement qu'une seule fois dans leur vie, ils sont restés constamment l'un près de l'autre à la Cène de la destinée roumaine.

Dans une nouvelle Chapelle Sixtine virtuelle, Brancusi et Titulesco, ces deux grands prêtres du XXe siècle, laisseront avancer vers eux, venant des Cieux, l'escalier conduisant à la rencontre avec le Vrai, l'Humanité et le Beau.

Brancusi et Titulesco nous appellent aux côtés des Dieux pour partager avec nous le miracle des zones célestes dans lesquelles sont accourues les formes et les mots laissés pour se disperser généreusement, tel un collier cassé de perles.

George G. Potra

Traduit par
Jean-Yves Conrad

BRANCUSI – TITULESCO
« Les deux géants marchent lentement, bras dessus, bras dessous »

Constantin Brancusi[1], Nicolae Titulesco[2].

Quels « olténiens » ! Dans leur ensorcelante palanche ils ont transporté de l’or roumain à travers le monde entier, plus fort que toutes les devises.

J’ai eu la chance d’assister à l’une de leurs rencontres, que je serais à même de nommer historique.

Titulesco se rendait souvent à Paris. Envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire en Grande Bretagne, à Londres,[3] il était, de facto, le ministre des affaires étrangères permanent de la Roumanie.

Ce juriste de classe, magnifique orateur, diplomate-étoile, avec des droits incontestables dans l’histoire politique de son temps,

[1] Constantin Brancusi (1876–1957). Sculpteur roumain. Personnalité marquante du XX-e siècle. Membre post mortem de l’Académie Roumaine (1990).

[2] Nicolae Titulesco (1882–1941). Homme d’Etat et diplomate roumain. Figure illustre de la vie politique internationale de la première moitié du vingtième siècle. Membre de l’Académie Roumaine (1935).

[3] Envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire de la Roumanie en Grande-Bretagne (16 Décembre 1921–6 Juillet 1927; 31 Juillet 1928–20 Octobre 1932).

personnalité de vaste culture, intelligence brillante, esprit acide et séduisant, net et rigoureux, ayant une compréhension juste et profonde de toutes les gammes intellectuelles, il avait pourtant un petit talon d’Achille, à savoir les arts.

C’est ainsi que le «mystère Brancusi» a été, jusqu’à un certain moment, un problème difficile, même agaçant pour lui.

J’ai été tout d’abord, témoin à «l’énoncé» du problème par Brancusi lui-même. En 1926 j’étais le secrétaire d’Octavian Goga[4]. Titulesco revient en Roumanie vers le mois de Mai. Ils sont de bons amis. Ils se complaisent l’un et l’autre en contact direct.

Déjeuner en tête-à-tête, chez Capsha, dans un séparé.

À peu près trois heures ils ont évoqué, égrené et tissé politique – intérieure et étrangère.

Selon le rituel établi, vers quatre heures, j’arrive chercher Goga pour le conduire au Parlement[5]. Les deux «grands» sont en train de rafraichir leurs gorges avec des jus de pamplemousse et d’oranges. La fin de leur entretien est plus détendue, plus sympathique. Nous demandons un café-filtre. À un moment

[4] Octavian Goga (1881-1938). Poète et homme politique roumain (1881-1938), Premier ministre de 1937 à 1938.
[5] De 1919.

donné Titulesco évoque, avec plaisir, les succès européens d'Enesco[6], de Georges Georgesco[7], de Traian Grozavesco[8].

Il décrit avec fierté leur retentissement.

Goga, avec un clin d'œil :

– Bien, bien, mais tu oublies Brancusi ?

– Pas du tout. Celui-là m'agace fort, Goga !

– Qu'est-ce que tu dis ? Vous vous êtes disputés ?

– Pas du tout. Mais il posé un problème difficile. Il m'a créé un complexe…

– Parfait, ça veut dire qu'il t-a fortement impressionné. Tu ne t'es pas trompé. Il sera le plus grand sculpteur de notre temps. Il est immense !

– C'est facile pour toi d'en parler avec ton don exceptionnel concernant l'appréciation des œuvres artistiques du domaine des beaux-arts. Moi, j'en suis presque dépourvu. Mais je déteste tout ce qui est obscur en moi-même. Eh bien, Brancusi, franchement je n'ai pas réussi à le déchiffrer. Je me rends compte que dans sa sculpture il y a quelque chose d'inhabituel, de

---

[6] George Enesco (1881-1955). Compositeur roumain, violoniste, pianiste et chef d'orchestre.

[7] Georges Georgesco (1887–1964). Chef d'orchestre roumain. Directeur de l'Opéra Roumain et de la Philharmonie de Bucarest (depuis 1920). Membre correspondent de l'Académie Roumaine (1963).

[8] Traian Grozavesco (1895–1927). Ténor roumain.

grand, mais je n'arrive pas à comprendre son langage. Tu comprends combien stupide peut être une chose comme par exemple : lire avec admiration un livre célèbre dont on est incapable de raconter ensuite le sujet !… C'est ainsi que ça se passe avec Brancusi. Et devant un monde occidental qui est en train de le diviniser, moi, son double compatriote, je me trouve dans la posture d'un perroquet ! C'est inadmissible. Je dois résoudre ce problème : apprendre le vocabulaire de sa création, savoir ce qu'il veut, comprendre le chemin sur lequel il s'est engagé, à parler avec lui avec mes propres mots !

Et, appliqué et méthodique comme il était, Titulesco a réussi à résoudre «le Problème» nommé Brancusi.

J'ai été présent à la «première leçon». Au printemps 1928, Titulesco avait traversé le Canal de la Manche et se logeait, comme d'habitude, à Paris, à l'Hôtel Chatham.

J'avais un ami, attaché de Légation, un brave type (très beau garçon), Sandu Stanesco[9]. Lui aussi olténien de souche. Un beau matin il sonne à ma porte.

– Allons à l'Ambassade, mon cher Russu !

« Le Chef » (c'est comme ça que les proches de Titulesco s'adressaient à lui) nous

[9] Alexandre Stanesco (1890–1952). Juriste et diplomate roumain.

envoie chez Brancusi pour essayer à tout prix de le convaincre qu’il soit l’invité de Titulesco demain, au déjeuner. (Stanesco en sa qualité d’olténien, précisément du même département que Brancusi, bénéficiait d’une certaine confiance de la part de celui-là.)

Nous tirons la clochette de la porte à l’Impasse Ronsin. On a de la chance. Brancusi nous sourit. Il mesura du regard nos têtes (de même comme il le faisait avec les pastèques au marché de son village), ensuite il nous dit :

– J’accepte.

*

Deux sinon trois heures fascinantes pour moi. Nous sommes quatre assis autour d’une grande table ronde, dans de confortables fauteuils de bambou, sur la terrasse, dans le large espace du célèbre pavillon Henri IV à Saint-Germain.

La journée est magnifique : une robe de bal pétillante sur le corps du printemps.

En dessous de nous, la Seine verte qui serpente avec des reflets d’argent.

Tout au loin, comme sur l’horizon hallucinant d’un mirage, dans une poudre d’or fin, se dresse la magnifique silhouette de Paris…

Un fin déjeuner (choisit par Titulesco lui-même). «Le Grand roumain européen», avec

sa verve étincelante, nous a bercé dans une conversation agréable, variée, portant sur tous les sujets possibles. Brancusi s’est surtout amusé des incidents et des aventures de la haute-volée politique du monde racontés par Titulesco. Au cognac et au café, bref silence. Brusquement, le sourire de Titulesco s’est figé, sa voix devient mesurée et sérieuse.

– «Maître Manole»[10], dit-il s’adressant à Brancusi, je voudrais te faire une grande prière.

Brancusi avec son œil de diable :

– Écoutons !

– Je souhaite te demander de me donner une leçon.

– De diplomatie ?...

– Non. De «Brancusi» !

– Allons, laisse tomber les devinettes diplomatiques, Mon Ministre ! Viens au sujet. Alors, «l’élève» Titulesco (parce qu’il savait n’importe quand être sage, attentif, apprendre de qui que ce soit), il explique à Brancusi, simplement et clairement sa «perplexité» devant le «mystère Brancusi» ? Son désir, son besoin impératif de comprendre, de pouvoir commenter sa création, de ses propres forces.

– Tu sais, conclut Titulesco, quand on est obligé de fréquenter tellement de monde comme moi, c’est vraiment pénible de faire le

[10] Personnage d’une ballade populaire roumaine qui parle d’une création artistique qui demande un sacrifice

perroquet…

Brancusi semble s’amuser. Il a un sourire espiègle.

– Je comprends, tu ne sais pas comment parler de moi.

Mais Titulesco ne sourit pas. Il répond avec la même simplicité et le même sérieux.

– C’est exact. Et je veux savoir. Je veux apprendre à savoir. Je te prie de m’aider. Nous sommes l’un et l’autre roumain et olténien, n’est-ce pas ?

Et voilà que le créateur de «l’Oiseau de Feu» aussi ouvre la porte vers le sérieux. Il se dresse dans sa chaise, il hausse sa tête, regarde attentivement Titulesco et conclut, avec une vibration qu’il tente à dissimuler sous une voix neutre.

– Oui… nous sommes olténiens et roumains. Tous les deux…

– Et qu’est-ce que tu voudrais savoir ?

– Tout.

– Tout ?! Il est un peu long ton désir…

– Disons un tout… limité, concède Titulesco. Voilà, Brancusi, je ne conçois pas qu’il soit une vérité authentique qui ne puisse être clairement exposée par une personne ayant un raisonnement normal. Non ?

– Il va de soi.

– Eh bien, il y a «une vérité Brancusi». Je ne dis pas mystère. Vérité ! Cette vérité, je voudrais la connaître. Je ne suis pas un grand

connaisseur des beaux-arts. Et pourtant je me crois capable de comprendre cette «vérité Brancusi», si elle m'est présentée clairement. Combien de formulations, de suppositions, d'affirmations n'ai-je lu et entendu ! Elles ne m'ont pas éclairci. Qu'est-ce que tu es : avant-gardiste, dadaïste, cubiste, surréaliste, baroque, abstrait ? Qu'est-ce que c'est que ton art nouveau ? Comment es-tu arrivé à cette manière de sculpter ? Que veux-tu communiquer au monde ? C'est ça ce que je souhaite savoir. De toi, Maître Manole. De toi. Je souhaite t'admirer sans chercher à tâtons, mais avec les yeux grands ouverts.

(Les mots étaient devenus si brulants dans la manière de fraser de ce grand orateur qu'a été Titulesco, que je vis – comme jamais – un Brancusi «prisonnier», conquis).

Quelques instants il s'est tu, pesant du regard Titulesco. Un regard, un autre que celui de tous les jours. Il y avait de l'émotion dans l'air, qu'il sut cacher brusquement, sous un ton serein et un certain sourire de bonhomme :

– J'ai entendu dire que depuis la première classe de maternelle, jusqu'aux sommets des doctorats, t'as eu uniquement la note dix…

Titulesco : un geste.

– …eh bien, je ne vais pas te recaler à la «discipline Brancusi»… Tu vois, en général, quand il s'agit dans l'art de quelque chose de nouveau, le monde souhaite que ce soit

sensationnel et cherche toujours des sophistications, des termes affectés. Je ne suis ni un surréaliste, ni cubiste, ni baroque, ni autre chose de ce genre. Moi, avec mon nouveau, je viens de quelque chose de très ancien…

C’est sur ce ton de bonhomie, calme qu’a commencé ce long monologue de Brancusi. Ensuite, graduellement a suivi un vrai déploiement. Je fus surpris pendant quelques instants. Jamais – ni moi, ni d’autres nombreuses personnes avec lesquelles j’avais discuté de lui – nous n’avions pas entendu le créateur de la «Colonne sans fin» parler de lui que tout au plus quelques mots, exprimés çà et là, à diverses occasions. Comment Titulesco pouvait-il avoir une telle influence et le déterminer à sortir de sa façon d’être pour lui avouer largement une vraie profession de foi ?

Je me rendais compte que ce n’était pas seulement que «l’européen» roumain était aussi olténien. Je savais que ce n’était ni la volonté de faire plaisir à une personnalité avec de hautes fonctions. Brancusi était totalement en dehors de telles obédiences. Au contraire…

Après des mois et des mois – dans un jour de bonne disposition, tout en flânant à travers une banlieue de bals populaires – j’ai osé demander à Brancusi quelle a été la raison d’avoir fait ces confidences à Titulesco.

Je me souviens : il s’est arrêté, m’a regardé longuement et m’a dit appuyant sérieusement

sur les mots :

– Il méritait, plus que personne, que je lui fasse un plaisir, même lui rendre un service… Je lis les journaux de temps à autre, assez rarement d'ailleurs, mais nombreux ont été ceux qui m'ont dit, anglais, américains, français, que Titulesco, talent d'exception, est aujourd'hui le plus grand défenseur de la Paix. Il a fait et il fait beaucoup pour la Paix ! Tu comprends, Fiston ?

(J'ai bien compris et je me suis rappelé la haine implacable de Brancusi à l'égard de la guerre. Elle n'était pas que conceptuelle, avec des résonances morales, sociales. C'était aussi quelque chose de tempéramental. Il devenait enragé et il jetait feu et flamme ne fusse qu'à entendre le mot guerre…).

*

Oui. Il suivit cette heure de confidences brancusiennes. Unique. Tout au moins pour moi. Unique. Nucléaire, chargée d'intérêt et d'émotion artistique.

Dans mon journal de bord, dans lequel, à Paris, je notais les moments forts, les entretiens importants, j'avais noté à l'époque, en résumé, les propos de Brancusi.

Évoquant ses phrases simples et lourdes de contenu, naturellement, je n'étais pas à même de dire que je les avais retenues à cent pour cent. Mais je suis sûr de pouvoir affirmer que je

ne risquais pas de dénaturer le sens de ses mots. Je parle de sa manière de phraser, tachant donc de m’approcher le plus possible de la vérité, parce que dans des mots qui m’appartiennent, je risquerais, sans nul doute, de transmettre quelque chose d’exact (peut-être), mais froid, didactique.

*

– Moi, a poursuivi Brancusi, j’ai été tout d’abord paysan. Et je suis resté paysan jusqu’à ce jour… (Il était superbe prononçant ces mots, avec les yeux brillant comme des diamants et la barbe hérissée). Le paysan ? Le Roumain ? Tu le connais. L’un joue de la feuille, l’autre du pipeau. L’un cuit l’argile, peint les pots… Moi j’ai taillé. Dès mon enfance j’ai été appelé par le bois et le couteau. Ensuite, par la pierre et le ciseau. Le cuivre et le marteau. Tous ensembles avaient probablement quelque chose à me dire. Je les ai écoutés. Et je suis ainsi arrivé à avoir moi aussi quelque chose à dire, par leur voix. J’ai appris leur langue. De longues années, jusqu’à bien maîtriser mon métier. Je suis devenu sculpteur. J’ai marché moi aussi, un petit bout de chemin sur des sentiers battus. J’ai «fait de la sculpture» … (accent un peu ironique). Je serais injuste de renier cette époque. J’ai sculpté avec zèle et avec ardeur. Certaines pièces, têtes d’enfant, la Muse, la

Prière, quelques portraits me plaisaient. Peut-être que parmi elles il y avait des pièces moins mauvaises que celle de mes confrères «consacrés»…

(Il mit le point sur cette première période, sirotant, lentement le verre de vieux «Pommard»). Jusqu’au jour où je n’ai plus aimé ce que je faisais… Plus du tout.

La question, lentement posée par Titulesco paraissait demander une confirmation :

– Tu n’as plus aimé ce que tu faisais ?!...

– Non, je n’ai plus du tout aimé. C’était important. Car le plaisir avec lequel travaille l’artiste est le cœur de son art. Sans cœur il n’y a pas d’art. La première condition est celle de te plaire ce que tu fais, aimer vivement ce que tu fais. Que ce soit ta joie. Par ton bonheur, donner du bonheur aux gens. Quand je me suis rendu compte avec certitude que je n’aimais plus ce que faisais est arrivé la question : pourquoi je ne l’aime plus ? Quelques mots. Des années et des années me furent nécessaires afin d’arriver à me répondre et pouvoir m’engager sur mon vrai chemin. Je regardais longuement les sculptures des autres – de ceux qui étaient de certes talents – et les miennes. Qu’est ce qui me déplaisait ? Bien sculpté, bien taillé, bien poli, minutieusement, avec les détails bien réalisés, rien à reprocher. Mais ce n’était pas vivant. On aurait dit des fantômes. Figés ! Moi je veux donner vie, mouvement, élan, joie. Je suis de

plus en plus dérangé par l’impression de crypte, de monument funéraire, de l’impression que me donnent ces sculptures-là. Petit à petit, le chemin s’est ouvert lui-même…

(Avec un mouvement léger, presque inobservé, Titulesco a tiré vers lui le carton sur lequel était écrit «table réservée» et a sorti de sa veste un petit crayon en or. Comme un étudiant consciencieux, le «européen» commença à prendre des notes… Le moment a quelque chose de presque solennel.)

Et il répète, en sourdine, comme, une question, les paroles de Brancusi :

– Il s’est ouvert par lui-même ? Tu n’es pas trop modeste ?

Un instant le Maître s’est exprimé presque rudement :

– Non. Je ne suis pas modeste. Je n’aime pas l’hypocrisie… Oui, le chemin s’est ouvert par lui-même, de jugement en jugement, d’essai en essai. Moi, quand j’étais un garçonnet et je flânais au bord de l’eau ou dans les bois, j’avais une conviction, à savoir que tout objet, animé ou pas, a une âme. C’est ce que je crois aussi à présent. Et alors, au carrefour de ma profession, je me suis dit : elle, cette âme du sujet, je dois la rendre. Parce que l’âme sera toujours vivante. Ou, si tu veux, l’idée du sujet. Celle-là ne meurt jamais pour celui qui regarde l’œuvre d’art. Par contre, elle croît en lui, comme la vie de la vie.

(Il s’est tu quelques instants, je ne me suis

pas rendu compte pourquoi, et il regarda au-delà de nous. Ensuite, il parla de nouveau, avec calme, clairement.)

– De cette pensée-là, on aboutit logiquement à la conclusion que ce n’est pas le détail qui crée l’œuvre, c’est justement ce qui qui est essentiel qui la crée. J’ai beaucoup travaillé afin de trouver le mode à même de me faciliter la voie me permettant de trouver pour chaque objet, la forme-clé, capable de résumer avec force l’idée du sujet. Bien sûr que cela m’a conduit vers l’art non-figuratif. C’était un fait. Je ne me suis jamais proposé que je fasse moi un art nouveau, étonner le monde avec une lubie. Moi, veillé par mon souhait, avec mon plaisir, j’ai jugé de manière simple comme tu peux le voir et j’ai abouti à quelque chose toujours simple, extrêmement simple. À une synthèse qui puisse suggérer ce que je voulais représenter. Et j’ai cherché tout au long de nombreuses années, de mettre en exergue à partir du bois, du bronze, du marbre, ce diamant caché – l’essentiel – comme le font les mineurs en le sortant des entrailles de la terre. (Le dernier mot s’est éteint. Brancusi sirote de nouveau lentement le verre que je viens de lui remplir.)

Titulesco est visiblement très conquis par les propos du Maître. Il bouge légèrement et dit :

– Oui. C’est clair et simple...

(Il sourit.)

…comme syllogistique. Mais dis-moi, si je ne t’ennuie pas abusivement, comment se traduit pratiquement la conclusion artistique si claire ?

Brancusi sourit lui aussi.

– Toujours très simplement. Comment te dire ? Est-ce que tu as un peu de talent pour dessiner ?

– Pas du tout. Zéro !

– Alors, voilà, toujours par la logique (il rit), car à cela il paraît que tu as un peu de talent… Est-ce que tu as vu l’un de mes oiseaux ?

– Vu ? Je crois avoir contemplé pendant une heure deux d’entre eux…

– Eh bien, ils ont plu à beaucoup de monde. Plus encore : mes intentions ont été comprises. Directement, par intuition. Qu’ai-je fait pratiquement ? J’ai éliminé les ailes et le bec, les griffes et la crête, les yeux et les jambes…

Titulesco sourit.

– Mais il n’est plus rien resté de l’oiseau !...

– Rien de banal. Mais toute la quintessence de l’oiseau, l’idée, son âme : quelques lignes, un certain angle, et des courbes, qui rendrent le vertigineux envol vers le ciel. L’idée de l’oiseau : le vol !

Je regardais Titulesco en ce moment.

Il était tout ouïe.

– Je comprends, Maître Manole, dit ! D'Aristote et Boethius[11] jusqu'à Lalande[12], personne ne serait capable de nier la perfection de ta syllogistique. Mais pourquoi cette extrême, cette nucléaire condensation dans laquelle tu veux tout inclure ?

Titulesco est foudroyé par le regard de Brancusi :

– Ah, ça veut dire que tu faisais un petit jeu de modestie ? Je vois que tu n'étais pas loin de la vérité !...

Pourquoi ? Parce que moi j'ai cherché, et je cherche encore et encore, la forme-clé qui soit la vérité de l'essentiel. Mon coq n'est pas un coq. Mon oiseau n'est pas un oiseau. Ce sont de symboles. Je cherche, j'aime le naturel, la beauté primaire, directe. Éternelle ! Je veux élever tout au-delà de la terre. Je veux que mon oiseau comble l'air en sa totalité, exprime la grande libération…

Titulesco a bougé dans sa chaise de bambou et s'est rapproché de Brancusi, qui s'est tu.

– Donc tu aspires à une sorte de spiritualisation de la matière …

---

[11] Anicius Manlius Severinus Boethius (480–524 a.J.Ch.). Homme d'État et philosophe.

[12] Joseph-Jérôme Lefrançois de Lalande (1732–1807). Astronome français. Roger Lalande (1893–1975). Metteur en scène et scénographe d'opéra français.

Et Brancusi a fait à son tour un mouvement de rapprochement.

Et Brancusi de répondre nettement :

– Non, pas «une sorte». Franchement ! Je veux découvrir l'esprit de la matière, apprendre ce qu'est l'âme des choses. Je veux que la matière vive selon ses lois. Elle sait mieux que nous quelle est la vérité…

Titulesco parlant tous bas, comme pour soi-même :

C'est comme un message transmis par un être qui n'utilise pas la parole. Quelque chose qui tend vers l'universel.

Brusquement, Brancusi se détend, rit discrètement et lui tape sur l'épaule :

– Eh bien, t'est un «élève» espiègle, monsieur le ministre ! T'as lu la leçon d'avance… tu veux étonner !

Mais Titulesco ne sourit pas. Il répond d'un ton grave :

– Non, Maître. Je suis véritablement sincère. Je ne plaisante pas. Je me réjouissais…

Brancusi avec un ton tout aussi brusquement changé :

– Et tu crois que moi je plaisantais ? Non. Moi aussi je me réjouis… Oui. C'est ça que j'ai cherché : la voie vers l'universel. C'est la raison pour laquelle mes «personnages» qui n'utilisent pas la parole ne se trouvent pas dans aucun traité de zoologie. Et toujours ainsi les créatures sculptées et taillées par moi, même si elles

portent un nom, je suis incapable de leur conférer un état civil… J'ai cherché toujours l'essence, le caractère profond. L'idée de leur personnalité qui puisse être un symbole de pureté, de grâce, de mystère, de tourment, d'élan. Et j'ai la certitude, que si j'ai réussi à arracher à la matière sa vérité, son esprit, et les inclure dans cette idée-clé, exprimée dans le bois, dans le marbre, ou dans le bronze, j'ai découvert la voie de l'esprit et la sensibilité de celui qui contemple mes sculptures. Et lui, il ajoutera de son propre esprit, tourmenté, éveillé vers la beauté, une multitude d'impressions, de suggestions créatrices. Il va collaborer avec moi en cet instant-là. Il va enrichir ma création ...

Il s'arrête. Il ne nous regarde plus. Le silence plane de longs moments. Ensuite, Titulesco s'est levé, vint devant Brancusi qui lui aussi se leva. C'était un Titulesco insolite. On aurait dit amoindri.

– Oui. Merveilleux Maître Manole !

Ils se sont donnés chaleureusement l'embrassade simultanément.

– Tu m'appelles «Manole». Mais celui-là il a muré en pierre sa bien-aimée. Il a travaillé avec la pire des douleurs. Moi je travaille avec plaisir, ministre ! ...

Titulesco l'a pris par le bras :

– On fait un petit tour dans la forêt ?

– Oui, volontiers.

Nous entrons sous le tunnel de feuilles à senteur amère. La fraîche respiration du printemps nous caresse avec une brise à même de nous griser. Les deux géants marchent lentement bras dessus, bras dessous. Les arbres séculaires du temps des Rois de France leur font une révérence.

Vintilă Russu-Sirianu,
***Brancusi – Titulesco*, dans «Gazeta Literară», XIV, no. 41, 12 Octobre 1967.**

Traduit par Andrei Magheru

LE CŒUR DE LA ROUMANIE[1]

Mes chers concitoyens,

L'année s'approche à partir de laquelle, brusquement, sans avertissement, tragiquement, la Roumanie a été mise devant le moment de devoir décider de tous les efforts de son passé sombre et hostile et de toutes les promesses de son avenir lumineux et superbe. Le moment suprême que j'ai entrevu avec tous dans nos rêves de grandeur, le moment que je n'entrevoyais pas l'espoir de voir arriver, génération appelée à le fêter !

Ce qui s'est passé alors, comment fut entravé l'accomplissement du péché monstrueux et inepte de nous faire verser le sang pour protéger les frontières de nos ennemis, ces frontières qui depuis des siècles nous étouffent, ces frontières qui sont comme des entailles profondes et douloureuses dans le corps vivant de la nation, ces frontières qui, si nous ne réussissons pas à les anéantir[2],

[1] Discours prononcé par Nicolae Titulescu, en langue roumaine, lors du meeting national de Ploieşti du 3 Mai 1915.

[2] Le 17 février 1867 a été conclu l'accord austro-hongrois relatif à la création d'un État dualiste comprenant l'Autriche et la Hongrie, dans le cadre duquel la Transylvanie est restée incorporée à la Hongrie, cet accord annulant son autonomie.

entraveraient notre liberté comme les murs d’une prison, à l’ombre de laquelle la vie perd de sa vigueur et meurt. Nous savons tous ce qui s’est passé alors !

Comme nous avons alors été protégés afin de ne pas être malheureux et petits, frustrés et indignes, opprimés et cependant déconsidérés, tout cela va être une gloire éternelle pour tous ceux qui ont eu la mission de l’exaucer !

L’instinct du peuple, par ses élus, s’est prononcé à temps ![3]

Et l’instinct ne peut cependant s’arrêter ici, l’instinct ne peut pas s’endormir, alors que l’âme s’est réveillée !

Et l’âme roumaine, troublée par les souvenirs historiques, troublée par son destin de grandeur, qu’elle avait toujours entrevu à l’horizon troublée par la puissance du moment par lequel elle passe, l’âme roumaine, plus vive et plus élevée aujourd’hui que jamais, ordonne que l’on passe rapidement à l’action !

Le problème qui se pose aujourd’hui à la Roumanie est terrible, mais simple : ou la Roumanie saisit le devoir que lui ont imposé les

[3] La Conseil de la Couronne qui s’est tenu à Sinaïa le 3 août 1914, conseil auquel ont pris part, aux côtés des membres du gouvernement, une délégation d’hommes politiques de l’opposition, a repoussé la demande du roi Carol 1er (soutenu par P.P. Carp) d’entrer en guerre aux côtés des Puissances Centrales et a décidé l’adoption d‘une politique de neutralité armée.

événements en cours, et alors son histoire commence à peine, tandis que son avenir sera une vengeance prolongée et magnifique de ses humiliations séculaires ; ou bien la Roumanie, myope envers tout ce qui est « *demain* », les yeux grand ouverts sur ce qui est « *aujourd’hui* », ne le comprend pas et reste figée sur place, et alors son histoire apparaîtra pour l’éternité comme un exemple unique et misérable d’un suicide existentiel !

Dans les circonstances actuelles, la Roumanie doit sortir entière et grande ! La Roumanie ne peut pas être entière sans l’Ardeal ! Et la Roumanie ne peut être grande sans sacrifices !

L’Ardeal est le berceau qui a protégé son enfance, c’est l’école qui a forgé le peuple, c’est l’enchantement qui a soutenu sa vie. L’Ardeal est l’étincelle qui allume l’énergie, c’est la mutilation qui crie vengeance, c’est l’hypocrisie qui demande châtiment, c’est l’étranglement qui cherche la liberté ! L’Ardeal, c’est le sentiment national des Roumains dans la calamité, c’est le réconfort qui éloigne l’ennemi, c’est la vie qui réclame la vie !

Il nous faut l’Ardeal ! Nous ne pouvons rien sans lui ! Nous saurons l’obtenir et, bien plus, le mériter !

Pour l’Ardeal, il n’est aucune vie qui ne s’éteigne avec plaisir ; pour l’Ardeal, il n’est aucun effort qui ne s’offre du plus profond de

ses entrailles ; pour l’Ardeal, tout change, tout s’embellit et même la mort se transforme : elle cesse de devenir hideuse, elle devient attrayante !

L’Ardeal n’est pas seulement le cœur de la Roumanie politique. Regardez la carte : l’Ardeal est le cœur de la Roumanie géographique !

De ses sommets naissent des eaux qui ont baigné le sentiment national des Roumains dans l’Histoire : au nord, le Someş ; à l’ouest, le Mureş ; au sud, l’Olt ! Le long des Carpates, la Roumanie d’aujourd’hui s’étend comme une simple zone militaire d’une forteresse naturelle tenue par des mains étrangères !

Qui ne se sent pas atteint au tréfonds de son corps lorsqu’il est question de l’Ardeal, alors celui-là n’est pas roumain et est de la graine qui s’est nichée en Roumanie lorsque les vents soufflaient de toutes parts !

Il nous faut l’Ardeal, mais il nous le faut avec des sacrifices ! La chair ne colle pas à la chair sans que coule le sang ! Pour conquérir l’Ardeal, il ne nous faut pas rester neutre ! La neutralité a eu sa raison d’être, mais ce temps est révolu !

Elle a eu sa raison d’être, car notre neutralité ne fut ni calcul, ni crainte !

Notre neutralité fut, au commencement, le mur définitif érigé contre ceux qui voulaient nous forcer à une sacrilège contre le peuple et

dont s'est brisée la vision héraldique : le vautour roumain portant dans son bec la couronne de Saint Etienne ; cette neutralité s'est transformée ensuite en un refuge derrière lequel nous pouvons nous préparer et attendre le jour suprême ; la neutralité est devenue aujourd'hui une toile d'araignée, que n'importe quel vent innocent peut mettre en miettes !

La Roumanie ne peut pas prolonger sa neutralité au-delà des limites de ses nécessités et, bien plus, au-delà des limites de sa dignité.

Un État ne peut rester neutre que s'il a quelque chose à réclamer. Un État ne peut pas rester neutre s'il a des revendications à émettre et que si, bien plus, il les a formulées ! Cela signifie ou bien qu'il n'est pas en mesure de conquérir ce qu'il prétend être à soi, ce qui est humiliant jusqu'à en souffrir, ou bien qu'il a renoncé de son bon gré à son idéal, ce qui est absurde à la folie !

On ne peut pas imaginer que ce qu'a conçu l'esprit roumain, que ce qu'a senti l'âme roumaine ne puisse pas se concrétiser par l'énergie roumaine.

Mais rien n'affaiblit plus l'énergie que l'attente, rien ne l'use plus sûrement que le fait de ne pas l'utiliser, rien, au contraire, ne la réveille plus, jusqu'au paroxysme, que la conscience qu'elle est forte et considérée.

Et, de cette considération, le sentiment national des Roumains a aujourd'hui besoin

plus que jamais. Que dis-je ? Bien plus que toute autre considération !

Aujourd'hui, alors que les États les plus civilisés ont accepté cet horrible massacre, ce ravage à nul autre pareil, non pour faire disparaître une nation, mais pour détruire une conception, non pour instaurer une domination, mais pour inaugurer une politique, il apparaît clairement que personne ne se réjouira des conséquences du nouvel ordre des choses, s'il ne s'est pas montré à la hauteur de l'époque, non seulement par sa bravoure, mais surtout par son esprit !

Sans lutte sanguinaire et noble, sans fratrie d'armes et de douleur, aucune borne de frontière ne bougera de l'endroit où elle est implantée !

Sans foi dans ceux qui nous ont précédés dans la lutte, sans leur conviction que nous avons une profonde idée du droit et des devoirs, sans l'amour sincère de la liberté, non seulement de la nôtre, mais de celle de tous, sans élévation continue de l'âme, notre sacrifice, aussi grand fût-il, ne peut porter ses fruits, parce qu'il lui manque justement ce qui l'engendre : sa valeur morale !

C'est pourquoi je crois que ceux qui nous dirigent n'oublieront pas un seul instant qu'ils représentent aujourd'hui bien plus que le raffinement roumain, mais qu'ils recèlent en eux la haute conception morale du sentiment

national des Roumains, en tant que force civilisatrice ! Et peut-être que ceci s'imposera plus facilement par une attitude que par un argument, plus aisément par un acte héroïque que par une négociation prolongée.

Ou le sentiment national des Roumains se révélera comme une force civilisatrice de premier plan, et alors, il triomphera, ou ce sentiment prouvera qu'il n'est que la marque d'un égoïsme lâche et cupide, et alors il périra, comme va sombrer, à l'issue de cette guerre, tout ce qui n'a pas la protection du droit ou du sacrifice !

Mais que dis-je ? Le sentiment national des Roumains disparaîtra ? Est-ce qu'en chacun d'entre nous n'existe pas la volonté de sacrifice ? Est-ce qu'en chacun d'entre nous n'existe pas la révolte contre l'injustice et le dégoût de l'oppression ?

Est-ce que, dans notre sang, ne dorment pas nos prédécesseurs qui attendent l'heure d'être réveillés dans la grandeur ?

Le sentiment national des Roumains ne va pas périr à la suite de cette guerre. Ne périra que celui qui s'est montré indigne de lui !

Nicolae Titulescu,
***Inima României,* „Pledoarii pentru pace",**
Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.

Traduit par Jean-Yves Conrad

CONFESSIONS DE BRANCUSI

Soit maudit, désir de partir, / Pour m’avoir mené dans ces parages, / Pourquoi ne m’as-tu pas laissé chez moi ?! / Que je puisse être quelqu’un dans le village, / Avoir mon repas le soir / Et un bon lit pour me reposer.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.13c)

Le fléau de la destinée me sépare de vous / Je m’en vais courir le monde pour chercher fortune / Et si jamais je la trouverai / je reviendrai tout vous raconter.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.61a)

Si le monde est ainsi / et je ne comprends pas comment il va / pourquoi est-ce que le désir de partir me mène / et que je recommence à monter ?
(Ainsi parlait Brancusi, XII.13b)

Éveille-toi, homme / prends la bonne route / viens à bout de la fainéantise et de la paresse qui t’arrêtent. / Pareil à l’aigle, prends ton essor vers les sphères sereines. / Chante le don du monde. Oublie-toi !
(Ainsi parlait Brancusi, VII.7a)

Sapin pour la noce, / Sapin pour la mort ! / Imagine-toi / Toutes les choses sont la même chose. / La même chose sont toutes les choses.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.35a)

La charrue n’en a cure si elle jette des sillons sur les feuilles mortes, puisque derrière elle le blé pousse et va nourrir les hommes.
(Ainsi parlait Brancusi, IX.d)

J’aime le rond parce qu’il roule / Et j’aime le carré parce qu’il ne bouge pas.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.5a)

***

Nous pensons que la route est difficile parce que nous ne savons pas marcher, nous nous hâtons comme des sots, à arriver au bout d’un seul coup, ou bien nous restons au bord de la route et nous nous plaignons comme des enfants butés, en cherchant toute sorte de raisons pour cacher notre faiblesse et incertitude… Ceux qui savent mesurer leurs pas sont en très petit nombre. Et ces Hyperions, « immortels et froids », marchent lentement, laissant derrière eux la grande route.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.4e)

Seigneur qui êtes descendu sur terre et avez éclairé le monde, tournez votre lumière vers moi et faites-moi suivre le droit chemin.
(Ainsi parlait Brancusi, X.2e)

On n’atteindra jamais Dieu. Mais l’important c’est le courage de voyager vers lui.
(Ainsi parlait Brancusi, X.2u)

La chose la plus formidable c’est de marcher bien, étant conscient de soi et du chemin.*
(Ainsi parlait Brancusi, VI.h)

Le chemin que j’ai pris a été long et dur.*
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1e)

Il faut monter très haut, pour voir très loin.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.70a)

Voir loin c’est une chose et aller là c’est une autre.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.73a)

Lorsqu’on s’engage sur le chemin du beau, la chose devient comme ce château de conte de fée : plus on le voit près, plus il est loin.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.13j)

La vie est pareille à une spirale. Nous ne connaissons pas la direction du but. Il faut marcher dans la direction qu'on croit être la bonne.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.74h)

Ma vie a été triste comme la tristesse elle-même et dure comme la dureté elle-même. Quelque chose continuellement plus fort que moi m'a poussé en avant vers une chose sans nom qui m'a fait lutter contre toutes les misères ennemies.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.74a, VI.g)

Au bout du chemin comme au-delà, tout se confond avec la divinité.*
(Ainsi parlait Brancusi, X.2n)

***

À peine les lois des hommes me donnent une moitié d'un siècle – et pourtant j'ai vécu des milliers d'années.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.72a)

Le temps parfait l'esprit humain et l'esprit lui-même l'exige.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.66a)

Le temps se déroule en spirale autour d’un noyau éternel : rien d’une ascension pyramidale qui s’achève en « pointe ».*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.66b)

Notre père est le soleil et notre mère est la terre.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.60a)

Ma Patrie, ma famille, c’est la Terre qui tourne – la brise du vent, les nuages qui passent, l’eau qui verse, le feu qui chauffe. Herbes vertes – herbes sèches – de la boue, de la neige.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.44a)

***

Fais répandre dans le pays le bruit que l’étendard de l’Olt a commencé à se tisser à l’ombilic de la terre. Je suis reçu au Salon avec trois œuvres.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1c)

À la guerre je n’irai pas, car le conseil de révision ne m’a pas trouvé bon pour [y] aller, mais je suis fort content que mon pays soit entré.*
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1d)

Je dus partir moi aussi dans le monde, dès mon enfance, pour faire fortune. Je ne me suis point déraciné pour aller aux quatre vents. Mon art en tira profit et je fut sauvé en tant qu’homme.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1g)

J’aurais pu avoir de l’argent, si j’avais fait autre chose. Mais j’ai voulu faire de la sculpture et c’est parce que je l’ai voulu que je suis venu à Paris. Mon jeu est à moi.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1h)

Ce que je fais, le sort l’a voulu ainsi. Je suis venu au monde avec une mission.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.3g)

***

Je n’aime point parler de moi ou de mon art. Mes œuvres parlent toutes seules et n’ont pas besoin d’explication.
(Ainsi parlait Brancusi, VII.3j)

Ne cherchez pas de formules obscures ou de mystère. C’est de la joie pure que je vous donne. Regardez les sculptures jusqu'à ce que vous les voyiez. Les plus près de Dieu les ont vues.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.9a, X.2a)

Quand on est dans la sphère du beau on n’a pas besoin d’explications.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.13d)

L’art c’est un miroir dans lequel chacun voit ce qu’il pense.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.2d)

Les choses d’art sont des miroirs dans lesquels chacun voit ce qui lui ressemble.*
(Ainsi parlait Brancusi, VI.a)

***

C’est le beau qui naît comme une plante et se développe selon sa destinée.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.13f)

Le beau n’est pas le grandiose – le beau c’est l’équité absolue.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.13b)

Le beau c’est l’harmonie des différentes choses contraires. Plus les choses sont difficiles à réconcilier, plus le beau est grand.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.13c)

***

La spiritualité de la forme, l'équilibre précis, mathématique, l'architecture, il faut les apprécier tout aussi que les matériaux.
(Ainsi parlait Brancusi, I.12i)

On ne peut pas faire ce que l'on veut, mais ce que le matériau permet. On ne peut pas faire en marbre ce qu'on voudrait réaliser en bois, ou en bois ce que l'on voudrait réaliser en pierre.
(Ainsi parlait Brancusi, II.5b)

Il faut devenir l'ami de la matière, la faire parler dans le sens du bien et du beau.
(Ainsi parlait Brancusi, II.4c)

Imagine-toi que le chêne devant toi est un vieillard sagace est disert. La parole de ton ciseau doit être pleine de respect et d'affection. C'est la seule façon de le contenter.
(Ainsi parlait Brancusi, II.7a)

***

Comme un objet léger qu'on pose au fond de l'Océan profond – comme [un] aveugle sans savoir pourquoi, je dus marcher et lutter avec tous les courants et les obstacles pour sortir à la surface. Heureux ceux qui viennent au monde à

leur place, qui jouent leur rôle tranquillement et s'en vont.*
(Ainsi parlait Brancusi, IX.a)

Je suis l'épave que les eaux mènent vers la terre ferme, que ceux qui ne peuvent plus nager viennent vers moi – je les amène gratuit. Ceux qui veulent périr, qu'ils périssent dans la boue. La lumière n'est pas donnée à ceux qui ne peuvent la voir.*
(Ainsi parlait Brancusi, IX.b)

1920 Mars 5. C'est aujourd'hui que je coupe la chaîne de la remorque et que sur l'océan immense je me laisse voguer vers l'Inconnu, que ma foi me guide – et si je ne viens vers toi Dieu, ce n'est qu'une folie.*
(Ainsi parlait Brancusi, X.2b)

En me changeant un peu, je pourrais m'enraciner et faire pousser de nouvelles formes, au lieu de les tailler dans le marbre.
(Ainsi parlait Brancusi, I.12f)

Tout près de choses grandes ne peuvent pousser que des choses petites.*
(Ainsi parlait Brancusi, IX.c)

Il ne pousse rien sous les grands arbres.*
(Ainsi parlait Brancusi, IX.l)

***

La forme et ses proportions équilibrées sont le grand Oui, par elles nous arrivons à nous connaître.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.12c)

Je pense qu’une vraie forme devrait suggérer l’infini. Les surfaces devraient avoir l’air d’exister pour toujours, comme si, sorties de la matière, elles poursuivaient une sorte d’existence complète et parfaite.
(Ainsi parlait Brancusi, I.12d)

Avec cette forme je pourrais faire mouvoir l’univers.
(Ainsi parlait Brancusi, I.12e)

Je n’ai jamais cherché à faire ce qu’on appelle une forme pure ou abstraite. […] Plénitude et volume sont nécessaires pour rendre le choc du réel.
(Ainsi parlait Brancusi, I.12h)

***

J’aimerai installer ma *Colonne* dans Central Park. Elle serait plus grande que toute autre construction, trois fois plus grande que votre obélisque de Washington, avec une base d’une

largeur correspondante (soixante mètres ou plus). Elle serait en métal. Dans chaque pyramide il y aurait des appartements, où les gens pourraient vivre, et tout en haut, je mettrais mon oiseau, un immense oiseau en équilibre sur le faîte de ma *Colonne infinie*.
(Ainsi parlait Brancusi, III.1a)

Depuis huit ans déjà il est question que j’érige un monument pour les héros, dans mon village natal de Gorj. Il y a deux comités qui ne se sont pas mis d’accord jusqu'à présent.
(Ainsi parlait Brancusi, III.3b)

Si l’on me laisse une liberté totale et assez de temps aussi, je me devrais d’immortaliser l’esprit de Caragiale. (Te rappelles-tu l’impatience avec laquelle nous attendions autrefois la parution de ses articles ?) Quant au montant de l’exécution, je ne peux me rendre compte sans faire un projet, pour lequel j’ai besoin d’un plan sommaire où figurent les dimensions de l’emplacement et les bâtiments qui l’entourent.
(Ainsi parlait Brancusi, III.3c)

Je vous envoie l’esquisse du projet pour la porte […]. Le projet a été calculé pour être placé à une petite distance de l’intérieur du jardin avec la possibilité de tourner autour, avec un banc de pierre à droite et à gauche. Posée au bord du

trottoir comme nous avons décidé ensemble, elle n’est pas d’une grande utilité pour la clôture du jardin, ni pour être vue comme un objet à part.
(Ainsi parlait Brancusi, IV.15a)

Une forme pure aurait été plus apte a évoquer Haret, tout en charmant l’œil du spectateur et en glorifiant la mémoire de l’homme pour lequel le monument est érigé. Dans nos villages, les gens font une fontaine à la mémoire de Ion et c’est une meilleure façon de l’évoquer durant les années que si on le sculpte en pierre.
(Ainsi parlait Brancusi, III.3e)

***

Lorsque l’on crée, il faut se confondre avec l’univers, avec les éléments.
(Ainsi parlait Brancusi, I.1b)
L’âme du sculpteur doit s’accorder à l’âme de la matière.*
(Ainsi parlait Brancusi, II.4b)
Mes douleurs sont celles qui modèlent mon âme et mon cœur.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.15c)
Il faut que la vie individuelle soit résorbée dans la pensée universelle pour que la beauté d’une œuvre devienne sensible à tout le monde.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.14d)

***

La simplicité n'est pas un but dans l'art, mais on s'approche de la simplicité en s'approchant du sens réel des choses.
(Ainsi parlait Brancusi, II.3b)

Il y a deux simplicités ; l'une est sœur de l'ignorance et l'autre de l'intelligence. La sœur de l'intelligence est la complexité elle-même ; la sœur de l'ignorance est la bêtise elle-même.*
(Ainsi parlait Brancusi, II.3f)

***

Je pleure – il fait tellement beau dans mon âme, mon cœur se déchire, personne autour de moi – personne !*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.63a)

Si vous aviez entendu mon violon tout à l'heure, vous aurez compris la détresse de mon âme.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.76a)

Je crois que les souffrances fortifient l'homme et sont plus nécessaires que tout plaisir pour modeler un caractère.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.15d)

Dans mon cœur il n’y a pas eu de place pour l’envie ou la haine, mais seulement pour la joie qu’on peut trouver n’importe où, n’importe quand.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.28b)

Le plus grand bonheur, c’est le contact entre notre essence et l’essence éternelle.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.21a)

***

Mon rêve a toujours été de vagabonder en chantant et de disparaître comme un aède, en répandant la joie.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.78a)

Comme enfant j’ai toujours rêvé que je volais dans les arbres et dans le ciel. J’ai gardé la nostalgie de ce rêve et depuis quarante-cinq ans je fais des oiseaux.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.78b)

Je n’ai cherché pendant toute ma vie que l’essence du vol. Le vol, quel bonheur !*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.80a)

À présent je ne rêve plus et ça va mal.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.78c)

***

Il ne faut pas respecter mes sculptures. Il faut les aimer et avoir envie de jouer avec elles.*
(Ainsi parlait Brancusi, IV.1b)

Une sculpture bien faite doit avoir le don de guérir celui qui la regarde.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.15a)

Il ne suffit pas qu'une sculpture soit bien faite – elle doit être agréable au toucher et facile à vivre auprès d'elle.
(Ainsi parlait Brancusi, I.15b)

La colonne sans fin c'est comme une chanson éternelle qui nous emmène dans l'infini au delà de toute douleur et joie factice.*
(Ainsi parlait Brancusi, IV.4a)

Ma colonne ne peut avoir un socle ou un chapiteau, comme les colonnes antiques : elle n'a pas de commencement ni de fin.
(Ainsi parlait Brancusi, IV.4i)

La Maiastra est l'incarnation du plus profond « dor » dans un esprit voyageur.
(Ainsi parlait Brancusi, IV.9a)

Mes oiseaux sont une série d'objets différents sur une recherche centrale qui reste la même.

L’idéal de la réalisation de cet objet devait être un agrandissement pour remplir la voûte du ciel.*
(Ainsi parlait Brancusi, IV.12c)

Ce n’est pas l’oiseau que je veux exprimer, mais le don, l’envol, l’élan.*
(Ainsi parlait Brancusi, IV.12d)

***

Qui ne sort pas de son Moi, n’atteint pas l’absolu et ne déchiffre pas la vie.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.74m)

Pour réaliser, il ne faut pas ne pas être soi-même, mais se détruire.
(Ainsi parlait Brancusi, I.1b)

Quand je travaille, c’est comme si un Absolu s’exprime à travers moi, je ne compte plus comme personne, l’individu n’a pas d’importance.
(Ainsi parlait Brancusi, I.1c)

On ne peut arriver aux choses vraies sans renoncer au Moi.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.18a)

Il y a un but dans toutes les choses. Pour y arriver il faut se dégager de soi-même.*
(Ainsi parlait Brancusi, XII.58a)

Mes deux derniers oiseaux, le noir et le blanc, sont ceux ou je me suis approché le plus de la mesure juste – et je me suis approché de cette mesure au fur et à mesure que j’ai pu me débarasser de moi-même.*
(Ainsi parlait Brancusi, IV.12c)

Je ne suis plus de ce monde, je suis loin de moi-même, plus attaché à ma personne. Je suis chez les choses essentielles.*
(Ainsi parlait Brancusi, VII.1m)

***

En creusant sans trêve des fontaines intérieures, j’ai découvert la source de la vie éternelle et de la jeunesse perpétuelle. L’art est ainsi : jeunesse à tout jamais et vie éternelle.
(Ainsi parlait Brancusi, I.2h)

L’art est mystère et foi, ce n’est pas une formule. Lorsqu’il suit une théorie il est faux.
(Ainsi parlait Brancusi, I.5i)

L'art n'est ni moderne ni ancien, c'est simplement de l'art.
(Ainsi parlait Brancusi, I.6e)

L'art ne devrait être que joie.
(Ainsi parlait Brancusi, I.9d)

Pour faire d'art libre et universel, il faut être Dieu pour créer, Roi pour commander et esclave pour exécuter.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.5c)

***

Les hommes ressemblent aux diamants des mines. Pour se mettre en valeur, ils doivent se frotter à la vie, tels les diamants bruts qu'on frotte pour les faire briller.
(Ainsi parlait Brancusi, XII.43g)

Un oiseau est entré un beau jour dans mon atelier. Il voulut en sortir, mais ne trouva plus son chemin et se cogna, désemparé, aux murs et aux vitres du vasistas. Un autre oiseau entra dans mon atelier, se reposa quelques instants sur un socle, puis s'envola, trouvant aisément la route qui mène au ciel. Avec les artistes c'est pareil.*
(Ainsi parlait Brancusi, I.11h)

Sorana Georgescu-Gorjan,
***Aşa grăit-a Brâncuşi / Ainsi parlait Brancusi / Thus spoke Brancusi,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2012.**

N.B. Les textes marquées d’un astérisque représentent la forme primaire des pensées formulées en français par Constantin Brancusi; les autres textes sont des traductions en français des pensées de l’artiste formulées en roumain ou publiées en anglais.

TEMOIGNAGES

Concernant Brancusi

Son œuvre, en même temps élémentaire et subtile, est l’expression d’une pensée artistique (et par la philosophique) infiniment lucide, élaborée, profonde. Son art est l’expression d’une vision créatrice, très intellectualisée. [...] Brancusi était bien plus fort que tous les docteurs. C’était le connaisseur le plus averti des problèmes de l’art. Il avait assimilé toute l’histoire de la sculpture, l’avait dominée, dépassée, rejetée, retrouvée, purifiée, reinventée. Il en avait dégagé l’essence. […]

Bien surprenantes, incroyables ces synthèses: folklore sans pittoresque, réalité anti-réaliste; figures au-delà du figuratif; science et mystère; dynamisme dans la pétrification; idée devenue concrète, faite matière, essence visible; intuition originale, par-delà la culture, l’académie, les musées.

Eugène Ionesco,
***Notes et Contre-notes*, Gallimard, Paris, 1962.**

Fréquenter Brancusi, ce n’était pas seulement rencontrer un grand artiste, dont les aphorismes éclairaient souvent, d’un trait fulgurant, les intentions ou la naissance des œuvres; c’était approcher un sage, dédaigneux du sermon, qui évoquait avec un sens plastique étonnant et une clairvoyance amusée, le sens ou l’absurdité de la Vie. [*mai 1933*]

Sa province natale, la Valachie carpathique, dont son œuvre avait depuis longtemps franchi les limites, demeurait, en dépit de toute universalité, un ferment actif dans sa vie, tout comme l’Irlande de Joyce. Parmi les sculpteurs de son temps, aînés ou cadets, on n’en trouve qui porte aussi vive en soi la substance de son pays. [...]

Chose singulièrement émouvante: dans les derniers mois de sa vie, Brancusi avait désiré un grand globe terrestre éclairé du dedans, et l’avait fait suspendre au-dessus de sa couche, à portée de sa main, comme si, au moment d’achever son existence, il avait voulu rester en contact avec la planète entière. [*7 décembre 1956*]

Carola Giedion-Welcker,
***Constantin Brancusi*, Éditions du Griffon, Neuchâtel, Suisse, 1959,**
(traduit par André Tanner).

Concernant Titulesco

Ti-tu-les-co ! Les quatre syllabes de son nom sonore ont empli l’histoire diplomatique de l’après guerre. Il a été l’un des grands hommes de la Roumanie, l’un des grands hommes de la Petite Entente, l’un des grands hommes de Genève et, pour tout dire, l’un des grands hommes de l’Europe. […] Il a été le plus brillant, le plus dynamique de ceux qui ont voulu construire une Europe nouvelle, basée sur l’égalité des puissances et sur le respect des traités. Quand les nuages sont montés à l’horizon, il a été l’un des premiers à comprendre, et le premier peut-être à vouloir élever une digue contre l’inondation qui s’annonçait.

Raymond Cartier,
Quatre réponses de M. Titulesco,
„L’Époque“, 6 Juin 1939.

Beaucoup de temps passera, à mon avis, jusqu’à ce que son souvenir s’efface dans la mémoire du peuple roumain, car le moment viendra où la Roumanie se lèvera et qu’elle aura besoin de toute l’aide que pourraient lui offrir ses fils. Et alors, ceux d’entre nous qui n’auront pas oublié ce que Titulesco a fait, pensé ou essayé de faire le glorifieront comme l’un des hommes politique les plus grands de la Roumanie.

Wickham Steed,
***Nicolae Titulescu – Late Romanian Ambassador to Britain,* „New Times and Ethiopia News“, 18 Juliet 1942**
(traduit par Brânduşa Prelipceanu)

BRANCUSI – TITULESCU

Soul mates

English

SOUL MATES

Brancusi and Titulescu, both born in Oltenia, have overlapped two centuries to take the Romanian genius-like spirit to the world.

They chose different paths to do it.

Brancusi turned stones into flight.

Titulescu turned words into ideas.

They dashed to pieces the iconostasis of the age, in order to usher in new horizons for their contemporaries and their descendants.

They both claimed to be the offspring of free thought and daring gesture.

They both shone like morning stars on the canopy of the twentieth century.

They set their unmistakable seal on the world, to be found everywhere.

They lived and suffered, thought and created, built and meditated, as men of their day.

They were never ashamed of being Romanian.

They bore their country’s colours in their heart.

They brought Romania to Europe and Europe to Romania.

They were Romanian and European alike.

Brancusi and Titulescu were honour guests whenever humanity was concerned.

They left mankind a heritage which is found to be even richer than the gift of a well achieved oeuvre.

They had an appointment with eternity more than fifty years ago, but they are still our contemporaries.

The names of Brancusi and Titulescu will be recorded on the map of the spirituality of the 20th century more often than can be imagined now, since on the heaven of Hope they embody the aspiration to the triumph of Truth and Good.

From beyond, these two great Creators warn us that we are responsible for every moment of humaneness and peace.

The meditations of these two wise men urge us to discover the Beauty within us, to protect and generously impart it.

Readers will find here three different samples of their thoughts – the transcription of a dialogue of the two Titans and records of their individual messages, by means of a political speech or of philosophical meditations.

Brancusi and Titulescu served the humaneness of mankind and showed us the measure of man's daring, of his capacity to courageously and successfully defy Time.

"Soul mates" is not only a metaphor.

Beyond the match of words, though they met only once, those two persons were permanently together at the Last Supper of Romania's destiny.

In a virtually new Sistine chapel, Brancusi and Titulescu, two high priests of the 20th century, will find a heavenly stairway to lead them to Truth, Humaneness and Beauty.

Brancusi and Titulescu summon us close to the gods, to share the miracle of the celestial areas, where forms and words freely spread, like pearls from a broken necklace.

George G. Potra

Translated by
Sorana Georgescu-Gorjan

BRANCUSI – TITULESCU
"The two giants strolled slowly away, arm in arm"

Constantin Brancusi[1], Nicolae Titulescu[2].

Two native sons of Oltenia[3]. They carried on their shoulders all the gold of Romania, more valuable than any currency all around the world.

I was lucky to be around when the two of them met, a really historic encounter.

Titulescu used to come to Paris quite frequently. As a mere Envoy of his country to London[4] he was in fact the perpetual Foreign Minister of Romania.

This superlative legal expert, superb public speaker and star diplomat, a man who could rightly claim a place in the political history of his time, a man of vast culture and brilliant wit, biting and seductive at the same time, a man of

---

[1] Constantin Brancusi (1876–1957). Romanian sculptor, an emblematic figure of the 20th century, member *post mortem* of the Romanian Academy (1990).

[2] Nicolae Titulescu (1882–1941). Romanian statesman and diplomat. Famous personality of the international political life of the first half of the 20th century. Member of the Romanian Academy (1935).

[3] Province in South-West Romania.

[4] He was Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary of Romania to Britain (16 December 1921–6 July 1927; 31 July 1928–20 October 1932).

clear and orderly thinking with a faultless and profound understanding of all intellectual subtleties had an Achilles heel of his own: the arts.

It so happened that the mystery of Brancusi's art was for quite a while a puzzling, nagging question for him.

I was a witness when Titulescu himself first expressed his predicament. In 1926, I was Octavian Goga's[5] private secretary. In May, Titulescu came back to Romania. He and Goga were very good friends. They enjoyed each other's company.

So they had lunch, just the two of them, in a private room at The Capsha restaurant.

For about three hours, they talked and talked about politics, both domestic and external.

At about four, as agreed, I showed up to escort Goga to Parliament[6]. The two 'big boys' finished up with a refreshing grapefruit and orange juice. The final part of their conversation was more easy-going, more relaxed. We lingered over filter coffee. At a certain moment, Titulescu spoke highly of the European success of luminaries such as

[5] Octavian Goga (1881–1938). Romanian poet and politician, Prime Minister 1937–38.
[6] He had been an MP since 1919.

Enescu[7], Gogu Georgescu[8], Traian Grozavescu[9].

He was proud to describe the ovations they had received.

Goga, with a sly twinkle, “Good, good! But have you forgotten Brancusi?”

“Not at all. That one annoys and irritates me, Goga.”

“You don’t say! Did you have a fight?”

“God forbid! The thing is he confronted me with a difficult question. He makes me feel uncomfortable.”

“Perfect! It means he’s made a strong impression on you. No mistake about that. He will be the greatest sculptor of this time. He is huge!”

“Easy for you to talk, with your exceptional gift at gauging visual arts. I am not so good at that. But I cannot bear to see that something remains obscure to me. Well, I have been unable to read through Brancusi. Honest! I sense something unusually big in his sculpture but I have been unable to understand his idiom.

---

[7] George Enescu (1881–1955). Romanian composer, violinist, pianist and conductor.

[8] George Georgescu (1887–1964). Romanian conductor, Director of the Bucharest Opera House and Philharmonic (from 1920), correspondent member of the Romanian Academy (1963).

[9] Traian Grozavescu (1895–1927). Romanian opera singer, tenor.

You can see how stupid one feels to read a celebrated book with admiration and then find it impossible to tell what it was about! That's how I feel toward Brancusi. And when I have to face the Western opinion who sings his praises, I, doubly his countryman, have to play the parrot. This is intolerable! I shall have to resolve this puzzle: to learn the vocabulary of his art, to realize what he actually wants, to understand the road that he had travelled, to be able to talk about him in my own words!"

Therefore, being the diligent and meticulous person that he was, Titulescu proceeded to resolve the 'puzzle' of Brancusi.

I was there at the first lesson. In the spring of 1928, Titulescu crossed the English Channel to stay, as usual, at The Chatham Hotel in Paris.

I had a friend, an attaché at the Romanian Legation, a pleasant (and strikingly handsome) young fellow, Sandu Stanescu[10]. He was a native of Oltenia as well. He called one morning.

"Come over to the Embassy, Russu!"

The 'Chief' (as Titulescu was known to the staff) had decided to send us to Brancusi in order to persuade him, by all means, to be Titulescu's guest for a luncheon the next day. (Since Stanescu also hailed from Oltenia, from

[10] Alexandru Stanescu (1890–1952), Romanian lawyer and diplomat.

Brancusi's own county to be more precise, the young diplomat was in the artist's favour.)

We rang the door at Impasse Ronsin. We were lucky. Brancusi greeted us with a smile. He sized up our heads with his eyes (as if choosing a melon) and said, "I'll be there".

*

The next two or three hours were fascinating for me. There were four of us sitting in bamboo armchairs around a large, round table in the spacious and famous Henri IV pavilion of Saint-Germain.

It was a glorious day, like a vaporous ballroom dress sheathing the lithe body of Springtime.

Far below, one could see the shimmering green meanders of The Seine.

And in a distance, like a mirage of golden dust, the amazing vista of the wonderful city of Paris opened to view.

The food was exquisite (chosen by Titulescu himself). The Great Romanian of Europe, as brilliant as ever, engaged us in enjoyable conversation on a variety of subjects. Brancusi was especially amused by Titulescu's witty account of anecdotes about the high and mighty political elites of the world. Over cognac and coffee, there was a moment of silence. All of a sudden, Titulescu's smile

vanished, his voice became measured and earnest.

“Look, ‘Master Manole’[11]”, he said to Brancusi. “I have a big request to make.”

Brancusi, with a devilish twinkle: “I’m all ears.”

“I want you to give me a lesson.”

“In diplomacy?”

“No, about Brancusi.”

“Don’t talk to me in diplomatic riddles, Minister! Come to the point.”

Then Titulescu (who was always prepared to be a dutiful, attentive student and to learn from anyone) explained to Brancusi in simple and clear terms how perplexed he was about the ‘mystery of Brancusi’. He stressed his imperative need to understand, to make sense of the artist’s work in order to be able to comment on it as best he could.

“You know”, Titulescu concluded, “When you have to socialize with so many people as I do, it feels silly to play the parrot.”

Brancusi seemed amused at the suggestion. He gave a cunning smile: “I see. You don’t know what to say about me.”

But Titulescu was not smiling. He answered in a straightforward and serious tone: “Exactly. I want to know. And I want to learn in

---

[11] Character in a Romanian folk ballad about the accomplishment of a work of art through sacrifice.

order to know. Please, help me out. After all, we are both Romanians from Oltenia, aren’t we?”

At that point the master of the *Magic Birds* also became quite serious. He straightened up, raised his head, looked earnestly at Titulescu and said with a vibrant feeling thinly disguised in his blank voice: “Yes, we are Romanians from Oltenia. Both of us.” For a short while, he fell silent. Then he leaned over to Titulescu: “So, what do you want to know?”

“Everything.”

“Everything? That’s a pretty tall order.”

“Let’s call it a limited everything,” Titulescu conceded. “Look, Brancusi, I cannot accept the notion that there is an authentic truth which does not lend itself to a clear presentation and understanding by any normal mind. Does it make sense?”

“Of course.”

“Well then, there is a ‘truth of Brancusi’. I didn’t say a mystery. A truth! It is this truth that I want to know. I am not a great connaisseur of the arts. Still, I think I am capable of understanding this ‘truth of Brancusi’ if it is clearly revealed to me. I have read and heard countless ratiocinations, suppositions or verdicts. Yet I am not clear in my mind. What are you: an avant-gardist, a Dadaist, a cubist, a surrealist, a baroque, an abstractionist? What is your new art about? How have you got to your

way of doing sculpture? What do you want to say to the world? This is what I want to know. And I want to know it from you, Master Manole. From you alone. I want to admire you not groping in the dark but with my eyes wide open."

(There was so much passion in the words and demeanour of the great orator that I saw how impressed Brancusi was, for once.)

For a few moments he kept silent, mulling over his thoughts, his eyes riveted on Titulescu. That look was unusual for him. It betrayed a strong emotion. He concealed it quickly behind an elder-uncle, benevolent smile.

"I've heard people say that, from the primary school on to the summits of doctoral degrees, you always got top marks."

Titulescu made a vague gesture.

"So I'm not going to let you fail on the 'subject of Brancusi'. You see, it always happens that, whenever something new emerges in art, people want it to be sensational and constantly look for sophisticated, highbrow terms. I am neither a surrealist, a cubist or a baroque character, nor anything else of the kind. The new things that I come up with actually hark back to something that is very old."

It was in such a quiet, easy-going manner that Brancusi started his long monologue. Then, step by step, he developed his thought. For a brief spell, I was greatly surprised. Neither I nor

so many other people I talked to about him had ever heard the author of the *Endless Column* speak more than a few words about himself, dropped here and there on various occasions. How should Titulescu have made such an impression on him to force him out of his shell, to induce him to make such a comprehensive profession of faith?

I realized that the mere fact that the ‘Romanian of Europe’ also came down from Oltenia did not provide a satisfactory explanation. I was also positive that Brancusi was not inclined to please a person in high office. He was above such petty subservience. Quite the opposite.

Many months later, on a fine day of loitering about fairs and dances in poor neighbourhoods, I plucked the courage to ask Brancusi why he had bestowed the gift of his confession on Titulescu.

I remember that he stopped, gave me a long look and said in a serious tone of voice:

“He deserved it better than anyone else. I wanted to please him, even to do him a favour. I read the papers only once in a while, but I was told by many people, British, American, French that Titulescu is a first-class talent and now the greatest champion of peace. He has done and is still doing a lot for peace. Do you understand, young man?”

(I understood as I remembered how deeply Brancusi hated the idea of war. It was not just a conceptual thing with moral and social overtones. It also had to do with his temperament. He would go into a rage just at a simple mention of the word ‘war’.)

*

Yes, for the hour that followed, Brancusi spun out his tale. Unique! At least for me it was unique. Like a nuclear reaction of artistic emotion.

Back at the Legation, I jotted down a brief account of what Brancusi had said in my ‘logbook’ where I kept notes on appointments and conversations.

As I recall his sentences, crisp and loaded with meaning, I cannot claim, naturally, that I am reproducing them with an accuracy of one hundred percent. But I declare that there is no risk of my distorting what he said. I am using his particular manner of speaking, as close to the truth as I can because by using my own words I might be more precise but certainly drier and less colourful.

*

“I have been,” Brancusi went on, “above everything else, a peasant. I am still a peasant

today" (He looked splendid saying this, a sparkle in his eye and his beard in an uprising.) "The peasant? The Romanian? You know him. One would play tunes using a green leaf, another one using a shepherd's pipe. One would cook the clay and paint the pottery… I used to carve wood. From early childhood I had a calling for wood and knife. Then came stone and chisel. Copper and hammer. It looks as if they had something to tell me. I listened to them. And so I've got to have something to say using their voice. I've learned their language. For many years, until I mastered the skill well enough. I became a sculptor. For a long time, I also followed the trodden path. I 'did sculpture', as it were." (With a touch of irony.) "It would not be right for me to disavow that period of my life. I worked with dedication and enthusiasm. Some pieces – children's heads, *The Muse, The Prayer*, a few portraits – I liked. Among them there were, maybe, some pieces that were not worse than those of colleagues with a well-established reputation."

(He ended the story of that early period by slowly sipping from his glass of vintage Pommard.)

"Until one day, when I didn't like what I was doing any longer. Not at all."

Titulescu's question was slow in coming, as if asking for a confirmation: "You didn't like what you were doing?"

"I didn't. That was important. Because the pleasure an artist takes in his work is at the heart of his art. Without heart there is no art. The first condition is to enjoy it yourself, to fall in love deeply with what you do. This makes you happy. And by feeling happy you give happiness to people. When I got clear in my mind that I did not like what I was doing, the question naturally came up: Why don't I like it any longer? Just a few words. It took me years to answer my own question and to step on my true path. I used to look for hours at other sculptors' work, those that showed sure talent, and then at my own. What bothered me? They were beautifully carved, nicely chiseled, well polished, the details were meticulously rendered, no quarrel about that. Yes, but they were not alive. Those were like ghosts. Frozen! I want to give life, motion, swing, joy. I was increasingly annoyed by an impression of crypt, of something funereal that those sculptures gave me. Slowly, little by little, the path opened up by itself…"

(Titulescu stealthily stretched out his hand to reach for a piece of cardboard with the words *Table reserved* on it and produced a gold pen from his vest. Like a conscientious student, the Great European was taking notes. The moment acquired an air of solemnity.)

In a subdued voice, Titulescu repeated Brancusi's words as a question: "It opened up

by itself? Aren't you being too modest?"

The next instant, the Master retorted almost harshly: "No, I am not modest. I hate hypocrisy. Yes, the path opened up by itself, from judgment to judgment, from trial to trial. When I was only a boy and used to roam about a river bank or in a forest, I believed that everything, a living creature or an object, had a soul. That is my faith even now. So at the crossroads of my life's work I told myself: this is the soul that I have to give back to the subject. Because the soul will always be alive. Or, if you wish, the idea of the subject. That one never dies in the person who beholds a work of art. On the contrary, it grows in him, as life does from life."

He was silent for a few moments – I didn't realize why – and seemed to look beyond the rest of us. Then, quietly, he resumed the thread of his story.)

"This thought naturally leads you to the conclusion that it is not the detail that shapes one's work but rather whatever is of the essence. I worked a lot to find out how I could smooth the way toward finding the key form for every subject which should forcefully epitomize the idea of that subject. Of course, this steered me toward non-figurative art. It was a result. I never proposed to conceive a new art, to stun the world with an odd freak. Relying on my inmost desire and pleasure, I made a simple

judgment, as you can see, and I ended up with something equally simple, terribly simple. It is a synthesis suggesting what I want to give back. So I strived for many years to learn how to get out from wood, bronze, marble that hidden diamond, the essential, just as the miners do when they get it from the bowels of the earth."

(His words faded away. Brancusi took another sip from the glass that I had taken care to refill.)

Titulescu was obviously following very closely what The Master meant to say. Gently rocking in his chair, he spoke. "Yes, it is so clear and simple…" (Then smiling) "…like a syllogism. But tell me, if I am not abusing your patience, how does this clear artistic conclusion translate into practical terms?"

It was Brancusi's turn to smile: "As simply as it sounds. How can I tell you? Are you good at drawing?"

"Not at all. Zero."

"Then let's use logic again." (Loughing) "You seem to have some talent for this. Have you seen any of my *Birds*?"

"Just seen? I think I looked at two of them for about an hour."

"Yeah, a lot of people liked them. Moreover, my intentions were correctly grasped. In a direct, intuitive way. Practically, what did I do? I threw away the wings and the beak, the claws and the comb, the eyes and the

legs…"

Titulescu, with a little smile: "So that nothing was left of the bird."

"Nothing of what is trite. But the whole essence of the bird, its idea, its soul is there: a few lines, a certain angle, curves that render the unstoppable surge into the air. The idea of a bird: flight!"

I was looking at Titulescu at that moment. He was all attention.

"I see, Master Manole," he said."From Aristotle to Boethius[12] all the way to Lalande[13] nobody could deny the perfection of your syllogisms. But why should you go to such extremes in a nuclear condensation seeking in your sculptures to embrace and contain everything?"

Brancusi gave Titulescu an arrow-like glance.

"There you are! So you wanted to play the modesty game? Well, you were not too far away from the truth. Why? Because I have searched, and I am still searching, and shall always be in search of the key shapes that convey the truth of what is essential. My *Rooster* is not a rooster. My *Bird* is not a bird.

---

[12] Anicius Manlius Severinus Boethius (480–524 A.D.). Roman statesman and philosopher.

[13] Joseph-Jerome Lefrancois de Lalande (1732–1807). French astronomer. Roger Lalande (1893–1975). French director and opera stage designer.

They are symbols. So I am searching out of love for what is natural, for the primary, direct, unadulterated beauty. For eternity! I wish to raise everything beyond the confines of the Earth. I want my bird to fill the air, to express the ultimate liberation."

Titulescu shifted his weight in the bamboo armchair, moving closer to Brancusi who had stopped talking.

"Therefore, you seek to achieve some kind of a spiritual quality of the matter…"

Brancusi also drew closer. His answer was terse.

"Not 'some kind of'. Straight on! Yes, I want to uncover the spirit of the matter, to find out the soul of things. I want matter to live on according to its own laws. It knows better where the truth is hidden, better than we do."

Titulescu lowered his voice, as if speaking to himself.

"It sounds like a message sent through speechless things, an aspiration to touch the universal."

Brancusi suddenly relaxed, chuckled and patted Titulescu on the shoulder.

"Come on! You are a naughty pupil, Minister! You read that lesson before. Now you want to impress us."

But Titulescu was no longer smiling. His response was almost stern.

"No, Master. I am absolutely frank with

you. I was not joking. I was rejoicing."

Brancusi was also quick to change his tone.

"Did you think I was joking? I was not. I am rejoicing, too… Yes, I am. This is what I have been searching for: a way to touch the universal. That is the reason why my speechless shapes are not to be found in any zoological atlas. That is also why the creatures that I have shaped, even though some of them may have a name… I can't assign any civil status to them. I have been looking for the essential, the profound character of things. The idea of their persona must be a symbol of purity, grace, mystery, unrest, surge. I deeply believe that, if I am able to snatch from matter its inner truth, its spirit and to encompass it within a key idea expressed in wood, marble or bronze, I may have found the way to reach out to the mind and sensitivity of those who look at my sculptures. Then they will add their own countless impressions and creative suggestions coming from their restless spirit, now awakened to the perception of beauty. And they will work with me, they will fraternize with me in those moments. They will enrich my work…"

He then ceased talking. He didn't even look at us. A long silence ensued. After a while, Titulescu left his chair and came over to Brancusi who had also stood up. Titulescu was not his usual self. He seemed to have shrunk a little.

"Yes. Wonderful, Master Manole!"

They embraced each other warmly.

"You've been calling me Manole. But that fellow buried his beloved in stone. He worked with the most terrible pain. I am working with joy, Minister!"

Titulescu took his arm.

"Shall we take a stroll in the woods?"

"Why not?"

We stepped into the magnificent tunnel of leafage that exuded a bitter fragrance. The humid breath of spring was dizzying. The two giants strolled slowly away, arm in arm. The ancient trees that had seen the times of many kings by the name of Louis bowed in reverence.

Vintilă Russu-Sirianu,
***Brancusi-Titulescu*, in "Gazeta Literară", XIV, No. 41, 12 October 1967.**

Translated by Sergiu Celac

THE HEART OF ROMANIA[14]

Dear Fellow-Citizens,

It is almost a year since, all of a sudden, unexpectedly, tragically, Romania has been confronted with the moment at which she had to judge all the efforts of her gloomy and unfavourable past, all the promises of her bright and lofty future: the supreme moment we have all contemplated in our dreams of glory, the moment which the generations called upon to live it did not dare hope it might ever come true.

What has happened then, how has a sinful act been prevented, namely, the monstrous and absurd sin to have our blood shed in defence of our enemies' frontiers, of those very frontiers that have choked us for centuries on end, of those very frontiers which are like deep and painful slashes in the nation's live body, of those frontiers, which, if we don't succeed to have them swept away[15], would keep us fettered within the walls of a jail, under whose shadows life withers away and dies; and, we know it

[14] Speech made by Nicolae Titulescu, in Romanian, at the National Meeting held in Ploieşti on May 3, 1915

[15] Austria and Hungary concluded, on February 17, 1867, the Agreement on the creation of the Dual Monarchy or the Austro-Hungarian Monarchy, under which Transylvania remained incorporated into Hungary and had its autonomy annulled.

quite well , what really happened then!

The way we were prevented to turn into miserable and petty, wronged and undignified, oppressed and yet despised wretches goes to the credit and eternal glory of those who had the mission to accomplish this deed!

The nation's instinct, through its chosen people, spoke in good time![16]

Instinct cannot stop here, it cannot fall asleep, after having woken up the soul!

And the Romanian soul, tormented by historical memories, tormented by its grand destiny looming at the horizon to the end of time, tormented in its turn by the force of the moment lived by the Romanian soul, more awake and loftier than ever, orders immediate action!

The question facing Romania today, may be appalling, but is quite simple: either does Romania understand the duty imposed upon her by developments and, in this case, her history is just beginning and her victory will be a prolongued and splendid revenge for all humiliations suffered for centuries on end; or,

[16] The Crown Council gathered at Sinaia, on August 3, 1914, which was attended, in addition to Cabinet members, by politicians representing the Opposition, rejected the demand of King Carol I (backed by P.P. Carp) regarding Romania's joining the war alongside the Central Powers and decided that a policy of armed neutrality be followed.

looking myopically at everything meaning "tomorrow", with her eyes wide open at everything meaning "today", Romania does not understand it and stay still, dumfounded as she is, and, in this case, history will record for ever and ever the unique and miserable example of a lived suicide!

But, under present circumstances, Romania must come out complete and great! Romania cannot be complete without Transylvania; Romania cannot be great without sacrifice!

Transylvania is the cradle that nestles her childhood, it is the school that brought up her nation, it is the charm that supported her life. Transylvania is the spark that kindles her energy, the maiming that asks for revenge, the treachery that demands retribution, the choke that calls for liberty! Transylvania is Romanianism in distress, is the strength that rebukes the enemy, is life that calls for life!

We need Transylvania! We cannot do without it! We will know how to take it and, particularly, how to deserve it!

For Transylvania there is no life gladly waning away; for Transylvania any efforts are made unconstrainedly; for Transylvania everything changes, everything is embellished, even death looks different: it is not hideous any more, it becomes appealing!

Transylvania is not only the heart of political Romania; take a look at the map:

Transylvania is the heart of geographical Romania!

It is from its heights that spring the waters that have bathed Romanianism all along history: to the North – the Someş, to the West – the Mureş, to the South – the Olt! All along the Carpathians, Romania stretches today like the military zone of a natural fortress, fallen in alien hands!

He who does not feel his body cut down at his waist when looking at Transylvania is not Romanian, he is an alien seed settled in Romania at a time when it was gone with the winds!

We need Transylvania, but we cannot need it without sacrifice! Flesh and flesh cannot be stuck together without bloodshed! Transylvania cannot be taken by means of neutrality! Neutrality was justified once, but it is dead and gone!

It was justified because our neutrality was not calculated, was not prompted by fear.

Our neutrality was in the beginning the wall erected against those who tried to goad us to commit a crime against our own kin and against which their heraldic vision broke into pieces: the Romanian Eagle carrying in its beak the Crown of Sf. Stephen; neutrality became then the shelter where we could prepare ourselves and wait for the Day; neutrality is today the cobweb the most innocent breeze can

scatter to the winds!

Romania cannot prolong neutrality beyond the limits of her own needs and, chiefly, beyond the limits of her dignity.

A state can stay neutral only when it has nothing to ask for; a state cannot stay neutral when it has its own claims to assert, particularly when it had already expressed them! It would mean that this state is either unable to win over its claimed belongings, which is painfully humiliating, or that it gave up at its own will its ideal, which is insanely absurd!

It is impossible for something conceived by the Romanian mind, felt by the Romanian heart not to be accomplished by Romanian energies.

But nothing weakens energies more than waiting in expectation, nothing wears them away more than idle use, but, nothing fuels them better, up to paroxysm, than the awareness that they are strong and worthy of consideration!

Or, this consideration is what Romanianism actually needs more than ever before, nay, it is what it needs above all!

Today, when the most civilized states have accepted this abominable massacre, this devastation having no like or equal, not in order to annihilate a nation, but to destroy a concept, not in order to enthrone a domination, but to inaugurate a policy, obviously, nobody would

be able to enjoy the fruit of the new state of affairs if he has not proved by his valour and by his own heart that he is worthy of them!

Without bleeding and great sacrifice, without brotherhood at arms and without pain, no landmark will move an inch away!

Without the trust of those people who fought before us, without their firm belief that we have a deep sense of justice and duty, without sincere love of freedom, not only ours, but everybody’s freedom, without a sustained elevation of the soul, our sacrifice, however great it might be, cannot bear fruit, for it lacks the very thing that engenders it: its moral worth!

Therefore, I think, our leaders will not forget for a moment that they represent today more than Romanian ingenuity, that they embody today the lofty moral concept of Romanianism as a civilizing force! And, maybe, it would be asserted more easily by attitude rather than by argument, by a deed of heroism than by protracted negotiations.

Either will Romanianism prove a first-rank civilizing force and, as such, it will come out triumphant, or will Romanianism prove a mere mark of coward and greedy selfishness and, as such, it will be doomed to die, like everything else which will die after this war if not supported by justice and sacrifice!

But how can I say that? Can Romanianism ever die? Are we not, all of us, ready for sacrifice? Are we not, all of us, revolted against injustice, disgusted by oppression?

Do our forefathers not sleep in our own blood, awaiting to be woken up in glory?

No, Romanianism cannot die after this war; doomed to perish are only those who proved unworthy of it!

Nicolae Titulescu,
***Inima României*, in „Pledoarii pentru pace“,**
Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.

Translated by Delia Răzdolescu

BRANCUSI'S CONFESSIONS

A curse upon you, wanderlust, / Where have you driven me! / Why didn't you leave me at home?! / To be someone in the village, / To have my own supper / And a soft bed to rest.
(Thus spoke Brancusi, XII.13c)

The scourge of Fate makes me part from you / I am going in the world to look for my fortune / And if I ever find it / I will come back again to tell you everything.
(Thus spoke Brancusi, XII.61a)

If such is the world / and I don't understand its way / why does the wanderlust push me / and I start climbing up again and again?
(Thus spoke Brancusi, XII.13b)

Wake up, man / take the good road / fight the sloth and laziness which stops you / Like an eagle soar to cloudless spheres / Praise the gift of the world. Forget yourself!
(Thus spoke Brancusi, VII.7a)

Fir-tree for wedding, / Fir tree for death! / As you realize / All is one / One is all.
(Thus spoke Brancusi, XII.35a)

The plough doesn't care that it is throwing clods over dry leaves, when behind it wheat will grow, which is going to feed people.
(Thus spoke Brancusi, IX.d)

I love the circle, because it is rolling / And I love the square, because it does not move.
(Thus spoke Brancusi, XII.5a)

***

We think the road is difficult because we don't know how to walk; we either hurry stupidly to end it in a minute, or we stay on its edge and complain, like stubborn children, looking for all kind of reasons to hide our weakness and lack of confidence in ourselves… Only a few know how to walk. Those Hyperions "immortal and immune", walk slowly, leaving behind them the main road.
(Thus spoke Brancusi, VII.4e)

Lord, who have descended on Earth and have brought light to the world, turn your light towards me and make me follow the true road.
(Thus spoke Brancusi, X.2e)

We never achieve God. But the courage to journey is important.*
(Thus spoke Brancusi, X.2u)

The hardest thing is to walk well, fully aware of who you are and the path you're on.
(Thus spoke Brancusi, VI.h)

The road I took has been long and hard.
(Thus spoke Brancusi, VII.1e)

You have to climb very high, to see very far.
(Thus spoke Brancusi, XII.70a)

To see far, that is one thing, to go there, that is another.*
(Thus spoke Brancusi, XII.73a)

When one sets out upon the road to the beautiful, it becomes like that castle in a fairy tale: the closer it looks, the farther away it gets.
(Thus spoke Brancusi, I.13j)

Life is like a spiral. We do not know in which direction the goal lies. We must travel in the direction we think is right.*
(Thus spoke Brancusi, XII.74h)

My life has been as sad as sadness itself and as hard as hardness itself. Something always more powerful than me pushed me forward toward a nameless thing which made me fight against all the inimical miseries.
(Thus spoke Brancusi, XII.74a, VIg)

At the end of the road as well as beyond it, everything merges in the Godhead.
(Thus spoke Brancusi, X2n)

***

By human standards, I've lived half a century – and yet I've lived thousands of years.
(Thus spoke Brancusi, XII.72a)

Time improves human spirit and the spirit itself requires it.
(Thus spoke Brancusi, XII. 66a)

The passage of time followed a circular movement around an eternal core, rather than the movement of a pyramid growing towards its summit.
(Thus spoke Brancusi, XII.66b)

Our father is the Sun and our mother is the Earth.
(Thus spoke Brancusi, XII.60a)

My homeland, my family – it is the Earth going round – the breeze blowing, the clouds drifting by, water flowing, a fire warming. Green grass – parched grass – mud, snow.
(Thus spoke Brancusi, XII.44a)

***

Spread in the country the rumour that the flag of the Olt has started being woven at the hub of the universe. I have been received at the Salon with three works.
(Thus spoke Brancusi, VII.1c)

I shan't be going off to war, because the army medical board did not find me fit for duty, but I am very glad that my country is in it.
(Thus spoke Brancusi, VII.1d)

I too was sent into the wide world to make my fortune, from early childhood. I didn't uproot myself to roam to the four winds. My art took profit if it and I saved myself as a human.
(Thus spoke Brancusi, VII.1g)

I could have had money, if I had done other things. But I wanted to do sculpture and I chose to go to Paris. *Mon jeu est à moi.*
(Thus spoke Brancusi, VII.1h)

I was fated to do what I do. I came into the world with a mission.
(Thus spoke Brancusi, VII.3g)

***

I don't like to speak about me or my art. My works speak by themselves and need no explanation.
(Thus spoke Brancusi, VII.3j)

Don't look for obscure formulas or mysteries. I am giving you pure joy. Look at the sculptures until you see them. Those nearest to God have seen them.
(Thus spoke Brancusi, I.9a, X.2a)

When one is in the sphere of the beautiful, no explanations are needed.
(Thus spoke Brancusi, I.13d)

Art is a mirror where everybody sees what he thinks.
(Thus spoke Brancusi, I.2d)

Works of art are mirrors in which everyone sees his own likeness.
(Thus spoke Brancusi, VI.a)

***

It's the beauty that grows like a plant and develops as it was meant to.
(Thus spoke Brancusi, I.13f)

Beauty is not the grandiose – beauty is absolute balance.
(Thus spoke Brancusi, I.13b)

Beauty is the harmony of different opposite things. The more difficult it is to reconcile things, the greater the beauty.
(Thus spoke Brancusi, I.13c)

***

The spirituality of form, the accurate, mathematical balance, architecture, should be valued as highly as we do the materials.
(Thus spoke Brancusi, I.12i)

You cannot make what you want to make, but what the material permits you to make. You cannot make out of marble what you would make out of wood, or out of wood what you would make out of stone.*
(Thus spoke Brancusi, II.5b)

One should make friends with the material, make it speak for the benefit of the good and the beautiful.
(Thus spoke Brancusi, II.4c)

Fancy that the oak in front of you is a wise and eloquent old man. The speech of your gouge should be respectful and affectionate. This is the only way to gratify him.
(Thus spoke Brancusi, II.7a)

***

Like something light that's been put on the Ocean floor, I've had to make my way up like a blind man, not knowing why, and struggling against all currents and obstacles to reach the surface. Fortunate are they who come into the world knowing their place, and who quietly play their role and then take their leave.
(Thus spoke Brancusi, IX.a)

I am the wreck driven by the waves to the shore, so that those who can no longer swim come to me – I shall bring them along freely. Those that wish to perish, let them perish in the mud. Light is not given to those who cannot see it.
(Thus spoke Brancusi, IX.9b)

March 5, 1920. Today I am cutting the towline and casting myself adrift on the vast ocean toward the unknown, with faith to steer me – and if I don't veer to you Lord, it is only foolishness.
(Thus spoke Brancusi, X.2b)

With only a little change in me I could take root and grow new forms, instead of cutting them in marble.*
(Thus spoke Brancusi, I.12f)

In the close vicinity of big things, only small things can grow.
(Thus spoke Brancusi, IX.c)

Nothing grows under big trees.
(Thus spoke Brancusi, IX.l)

***

Form and its balanced proportions are the great YES, through them we can get to know ourselves.
(Thus spoke Brancusi, I.12c)

I think a true form ought to suggest infinity. The surfaces ought to look as though they proceeded out from the mass into some perfect and complete existence.*
(Thus spoke Brancusi, I.12.d)

With this form I could move the universe.*
(Thus spoke Brancusi, I.12e)

I never seek to make what they call a pure or abstract form. […] Fullness and volume are necessary in order to give the shock of reality.*
(Thus spoke Brancusi, I.12h)

***

I would like to make my column in Central Park. It would be greater than any building, three times higher than your obelisk in Washington, with a base correspondingly wide – sixty meters or more. It would be made of metal. In each pyramid there would be apartments, and people would live there, and on the very top I would have my bird – a great bird poised on the tip of my infinite column.*
(Thus spoke Brancusi, III.1a)

For eight years now, the thing is that I am to erect a monument for the heroes, in my native village of Gorj. There are two committees which could not agree so far.
(Thus spoke Brancusi, III.3b)

If I am given a completely free hand, as well as sufficient time, it behooves me to immortalize the spirit of Caragiale. Do you remember how eagerly in the old days we looked forward to the publication of his articles? As for the money the project requires, I could not estimate the total

amount without first drawing up a preliminary design, and to do that I need a schematic diagram that shows the dimensions of the site and the surrounding buildings.
(Thus spoke Brancusi, III.3c)

I am sending you a sketch of the proposed Gate (…). The Gate is to be located a little way inside the garden so that people may walk around it, with a stone bench at the right and left, on the shorter sides. If placed at the very edge of the walkway, as we originally decided, it would not have much use either as an enclosing component for the garden or as a visually independent entity.
(Thus spoke Brancusi, IV.15a)

A pure form would be more likely to enchant the eye of the onlooker and hence honor the memory of the man to whom it was erected – Haret. In our villages, people build a fountain to the memory of Ion and Ion is more effectively evoked throughout the years than if his portrait had been carved in stone.
(Thus spoke Brancusi, III.3e)

***

When creating, you must merge into the universe, into the elements.
(Thus spoke Brancusi, I.1b)

The sculptor's soul must harmonize with the soul of the matter.
(Thus spoke Brancusi, II.4b)

My sufferings are those which mould my soul and my heart.
(Thus spoke Brancusi, XII.15c)

The individual existence should be resorbed in the universal thought, so that the beauty of a work could be obvious to everybody.
(Thus spoke Brancusi, I.14d)

***

Simplicity is not a goal in art, but we approach simplicity as we approach the real sense of things.
(Thus spoke Brancusi, II.3b)

There are two kinds of simplicity; one is the sister of ignorance, the other of intelligence. The sister of intelligence is complexity itself;

the sister of ignorance is at the same time stupidity itself.
(Thus spoke Brancusi, II.3f)

***

I am weeping. There's such loveliness in my soul that my heart is breaking. No one is around me. No one!
(Thus spoke Brancusi, XII.63a)

If you had heard my violin just now, you would understand my soul's distress.
(Thus spoke Brancusi, XII.76a)

I think that sufferings strengthen man and are more necessary than any pleasures in shaping a *character.*
(Thus spoke Brancusi, XII.15d)

In my heart there was no place for envy or hatred, but only for the joy one can find no matter where, no matter when.
(Thus spoke Brancusi, XII.28b)

The greatest happiness is the contact between our essence and the eternal essence.
(Thus spoke Brancusi, XII.21a)

***

I've always dreamt of wandering about with a song on my lips and then disappearing like a Greek poet, leaving only joy in my wake.
(Thus spoke Brancusi, XII.78a)

As a child, I have always dreamt of flying to the trees and in the sky. I've kept the nostalgia of this dream and I have been doing birds for forty-five years.
(Thus spoke Brancusi, XII.78b)

All my life I have only sought the essence of flight. Flight, what bliss!
(Thus spoke Brancusi, XII.80a)

Now I dream no longer and this isn't well.
(Thus spoke Brancusi, XII.78c)

***

My sculptures shouldn't be respected. They should be loved and played with.
(Thus spoke Brancusi, IV.1b)

A well-made sculpture should have the power to heal the beholder.
(Thus spoke Brancusi, I.15a)

Sculpture must be lovely to touch, friendly to live with, not only well made. *
(Thus spoke Brancusi, I.15b)

The Endless Column is like a timeless song that lifts us into infinity, beyond all suffering and artificial joy.
(Thus spoke Brancusi, IV.4a)

My column cannot have a base or a capital like ancient columns: it has neither a beginning nor an end.
(Thus spoke Brancusi, IV.4i)

The Maiastra is the embodiment of the deepest “dor” in a travelling spirit.
(Thus spoke Brancusi, IV.9a)

My birds are a series of different objects in a central research which remains the same. The ideal of the realization of this object would be an enlargement to fill the vault of the sky.
(Thus spoke Brancusi, IV.12c)

It is not the bird I want to express, but the gift, the soaring, the upward thrust.
(Thus spoke Brancusi, IV.12d)

***

Whoever fails to transcend his Self, can neither reach the Absolute nor decipher life.
(Thus spoke Brancusi, XII.74m)

To do it, you shouldn't be yourself any longer, but destroy yourself.
(Thus spoke Brancusi, I.1b)

When I work, it is as if an Absolute expresses itself through me, I, as a person do not count, the individual does not matter. *
(Thus spoke Brancusi, I.1c)

You can't get to the real things if you don't repudiate the I.
(Thus spoke Brancusi, XII.18a)

There is an aim in all things. In order to attain it, one must become detached from oneself.
(Thus spoke Brancusi, XII.58a)

My last Birds in black and white are the ones where I most approached the right measure – and I approached this measure to the degree that I was able to rid myself of myself.
(Thus spoke Brancusi, IV.12c)

I am no longer in this world, I am far removed from myself, no longer attached to my person. I am among essential things.
(Thus spoke Brancusi, VII.1m)

***

By constantly digging inner wells, I've found the source of life without end and of youth everlasting. This is art – youth everlasting and life without end.
(Thus spoke Brancusi, I.2h)

Art is mystery and faith, it is not a formula. When it follows a theory, it is false.
(Thus spoke Brancusi, I.5i)

Art is neither modern nor ancient, it is just art.
(Thus spoke Brancusi, I.6e)

Art should be only joy.
(Thus spoke Brancusi, I.9d)

For art to become universal and free, one must be God to create it, a king to commission it, and a slave to make it.
(Thus spoke Brancusi, I.5c)

***

Humans are like the diamonds of the mines. To be shown to advantage, they have to “rub” against life, the same as rough diamonds, which are rubbed in order to be bright.
(Thus spoke Brancusi, XII.43g)

One fine day a bird flew into my studio. It wanted to get out but lost its way and beat desperately against the walls and the glass of the transom. Another bird entered my studio, alighted for a few seconds on a pedestal, then flew away, finding its way back to the sky. It’s the same with artists.
(Thus spoke Brancusi, I.11h)

Sorana Georgescu-Gorjan,
***Aşa grăit-a Brâncuşi / Ainsi parlait Brancusi / Thus spoke Brancusi,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2012.**

N.B. The texts marked by an asterisk represent the primary form of Constantin Brancusi’s thoughts, published in English; the other texts are translations into English of the artist’s thoughts worded in Romanian or French.

TESTIMONIALS

About Brancusi

His oeuvre, both elementary and subtle, is the expression of an artistical thought (hence philosophical) extremely lucid, elaborate, profound. His art is the expression of a creative vision, highly intellectualized.[...] Brancusi was much better than all doctors. He was the best-informed connoisseur on art issues. He had assimilated the whole history of sculpture, dominated it, went beyond it, rejected it, found it again, purified it, reinvented it, and extracted its essence. [...]

His syntheses are highly surprising, unbelievable: folklore deprived of picturesqueness, anti-realistic reality; figures beyond the figurative; science and mystery; dynamism within petrifaction; idea turned into concreteness, materialized, visible essence; original intuition, far beyond culture, academies, museums.

Eugène Ionesco,
***Notes et Contre-notes*, Gallimard, Paris, 1962**
(translated by Sorana Georgescu-Gorjan).

Relationship with Brancusi did not only signify contact with a great artist whose concisely brief remarks occasionally allowed one, as though in a flash, to obtain a glimpse of his artistic intentions and of the origination of his works; it also meant meeting with a man of great wisdom who indulged in neither teaching nor preaching but illumined the meaning and non-meaning of life through striking, sensual plasticity of mind and witty clairvoyance. [May, 1933]

His native district, the Carpathian region of Wallachia, which he had outgrown as a result of his all-embracing oeuvre, remained, despite the complete universality to which he had attained through his inner development – as Ireland did for Joyce – a constantly active source of spiritual ferment. Among the sculptors whose paths crossed his own, almost none had remained so strongly and so actively a part of his homeland. […]

It was deeply moving that Brancusi, during the last months of his life, should have desired to have near him a large, lighted globe of the world, which he had hung just over his bed, within reach of his hand, as though he wanted to finish his life in contact with the entire earth. [*December 7, 1956*]

Carola Giedion-Welcker,
***Constantin Brancusi*, George Braziller, New York, 1959 (translated by Maria Jolas and Anne Leroy).**

About Titulescu

Ti-tu-les-cu! The four syllables of his resounding name filled post-war diplomatic history out. He was one of Romania's great men, one of the great men of the Little Entente, one of the great men of Geneva and, to leave nothing unsaid, one of the great men of Europe. […] He was the most brilliant and the most dynamic of all people who wanted to build up a new Europe, founded on equality of powers and respect for treaties. When clouds loomed over the horizon, he was one of the first to understand and the first who wanted to raise a dam against the threatening floods.

Raymond Cartier,
Quatre réponses de M. Titulesco,
„L'Époque", 6 June 1939 (translated by Delia Răzdolescu).

I think it will be a long time before his memory passes from the mind of the Romanian people, for the time will come when Romania will rise and will need all the help her sons can give her. And then, those of us who do not forget what Titulescu did and thought and strove for will be proud of him as one of Romania's greatest statesmen.

Wickham Steed,
***Nicolae Titulescu – Late Romanian Ambassador to Britain,* „New Times and Ethiopia News“, 18 July 1942.**